નં

દ

નં દ ત રં ગ

રં

ગ

કિમ્મત

દશ આના.

શા. નંદલાલ [illegible]

દીવ મુદ્રણાલય–કોળાપીઠ, સુરત–માં ઇશ્વરલાલ મૂળચંદે છાપ્યું.

નંદ-તરંગ

અથવા

વિશુદ્ધિને-પથે.

એક વિવિધ રસગર્ભિત કાવ્ય-માળા

કર્તા

શાહ નંદલાલ વિઠ્ઠલદાશ

જીલ્લે થાણા. ચિંચણ-તારાપુર.

રસરાજ રંગ તરંગમાં, મનભંગ અંગ ઉમંગ છે;
ત્યમ વ્યંગ સંગ સુરંગને, સુરગંગ નંદ-તરંગ છે.

પ્રકાશક

રમણીકલાલ નરશીલાલ મપારા

ભૂલેશ્વર, ફીરંગીના દેવળ પાછળ

મુંબઈ

મૂલ્ય દશ આના.

[વિક્રમાબ્દ ૧૯૭૯] [ઈ. સ. ૧૯૨૩.

પ્રથમ આવૃત્તિ પ્રત ૧૦૦૦

૧. પંડીત નારાયણ મુળજીની કંપની.
બુકસેલર્સ. નં. ૩૪૭ કાલબાદેવી મુંબઈ નં ૨
નરનારાયણના મંદીર જોડે.

૨. વૈદ્યરાજ હરગોવિંદ હરિદત્ત ઠાકર.
માધવબાગ ઘાસવાળાની સામે,
સિંહનાદી ડેપો. મુંબઇ.

૩. રમણીકલાલ નરશીભાલ મપારા.
છીપીચાલ હીરાલાલ મુળજીની કું. હવાવાળા
ભૂલેશ્વર ફીરંગીના દેવળ પાછળ હરગોવન દેશાઇની ચાલી

૪. ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર,
કેળાપીઠ સુરત.

તથા

અન્ય પ્રસિદ્ધ બુકસેલરો.

મારા

પરમ પૂજ્ય પિતાજી

ના

અમર આત્મતત્વ

ને

સમર્પણ.

જન્મ	અવસાન
સંવત ૧૯૩૨	સંવત ૧૯૭૮
કાર્તિક શુક્લ ૧	કાર્તિક કૃષ્ણ ૧૪

સ્વ. શાહ વિઠ્ઠલદાસ શંકરલાલ

અર્પણ પત્રિકા

છંદ ભુજંગી

સુતો જ્યાં હુતો પારણે છેક નાનો,
મતિહીન દીનો નિ:ાધાર આપો;
ગઈ સ્વર્ગમાં જન્મદાત્રી સુબુદ્ધિ,
ઉછેર્યો પિતા પ્રેમસું જ્ઞાન સિદ્ધિ. ૧

લડાવ્યા અતિ લાડને વ્હાલ કીધાં,
ધરી હેત પાણી જગો દૂધ દીધાં;
પુર્યા લાડ કોડો કહી હાજી હાજી;
કહો કેમ આભાર ભૂલું પિતાજી. ૨

થયો અર્ભકો સપ્ત વર્ષીય જ્યાંયે,
મુકી શાળ શિક્ષા રૂડી દીધ ત્યાંયે;
સહ્યાં કષ્ટ જાતે છતાં જીતી બાજી,
કહો કેમ આભાર ભૂલું પિતાજી ૩

ભણાવ્યો રૂડી રીતથી ચૌદ વર્ષ,
પછેથી વરાવ્યો અતિ આણી હર્ષ;

સપૂતા વળી સાધવી બુદ્ધિ ઝાઝી,
કહો કેમ આભાર ભૂલું પિતાજી. ૪

વિયોગી બનાવ્યો કુડે કર્મ યોગે,
ગઈ પંચ સંવત્સરે દાર સ્વર્ગે;
મણા રાખી ના રાખતાં રાજી રાજી,
કહો કેમ આભાર ભૂલું પિતાજી. ૫

અમો કારણે કષ્ટ વેઠયાં ઘણાએ,
ન લેવા રહ્યા સુખ સંતોક તોયે;
સુખે પંથ માજી વધૂના ગ્રહ્યાંજી
કહો કેમ આભાર ભૂલું પિતાજી. ૬

ગતિ પોષ શુકલી દ્વિતીયા વધુની,
શુભે સપ્ત સીંતેરે સંવત્સરેની;
હશે માસ દિન દ્વાદશે દેહ ત્યાજી,
કહો કેમ આભાર ભૂલું પિતાજી. ૭

ક્ષમા શાંતિનો કુંજ ઔદાર્ય બંધો,
મહા મુંજ શા ધૈર્યને જ્ઞાન સિંધો;
રચેલી હૃદે ઉર્મિ પુષ્પોની બાજી,
સમર્પુ હું ચરણારવિંદે પિતાજી. ૮

વસ્તુ સંકલના

વિક્રમાર્ક સં. ૧૯૬૩ ઈ. સન ૧૯૦૭ અરસામાં લો
તિલક મહારાજ હિંદુસ્તાનના સ્વરાજને માટે પોતાના કેસરી
પત્ર દ્વારા તેમજ ભાષણો દ્વારા ધમસાંણ મચાવી રહ્યા હતા તે
સમયે વ્યસનોમાં રચીપચી રહેલ હિંદને ચાહની મોહિનીથી
ફસાતા બચાવવા માટેના તેમના કાંઇક લેખો છાપાઓ દ્વારા
બહાર પડયા હતા; જેની છાપ તત્સમયના મારા કેવળ ૧૨
વર્ષના કોમળ મગજ ઉપર ઘણીજ ત્વરિત તેમજ ઉંડી પડી.
તેજ ઘડીથી ચાહ ન પીવાનો મેં મનમાં દ્દઢ નિશ્ચય કીધો અને
તે કાયમજ રાખ્યો. આ સમયે ગુજરાતી અભ્યાસ પુરો કરી હું
અંગ્રેજી નિશાળમાં નવોજ દાખલ થયો હતો.

સં. ૧૯૬૮ માં હું કારણ વશાત મુંબઇ ગયેલ ત્યાં તે
વખતે માધવબાગમાં કોઈ, જેરામ ભાગલિયાના છપાવેલા જમાનાને
કાંઈકિ અનુસરતા ગઝલ કવાલીના કાગળિયા વેચતો હતો તેણે
મારૂં લક્ષ ખેચ્યું. બચપણથીજ કવિતાઓ તથા ગાયનો ગાવાનો
વધૂ શોખ હોવાથી તેણે તે સમયે છપાવેલ લગભગ દરેકે દરેક
કાવ્યની અકેકી નકલ મેં લીધી અને તે વાંચી; પરંતુ તેમાં ચાહને
માટે કાંઇ પણ લખાણ મારા જોવામાં આવ્યું નહીં જેથી મને

લાગ્યું કે લેખક એનો પૂજારી હશે; અને તેજ ક્ષણે મારા મનમાં ચાહને માટે પણ કાંઇક લખવાનો વિચાર ઉદ્ભાવ્યો. વિચાર માત્રમાં તો લો. તિલક મહારાજના શબ્દો મગજપર તરી આવ્યા, અને દુનિયાનો માનીતો શત્રુ શીર્ષક કાવ્ય તૈયાર થયું. ફરી એક વાર જુના ભાગલિયાના પત્રકે તપાસતા સતીઓ વિષેનો ગરબો વાંચતા મારૂં મન ન માન્યું એટલે થોડાજ સમયમાં સત્ય સ્ત્રી ધર્મ પ્રકાશ શીર્ષક એક ગરબો પણ બનાવ્યો.

એક વર્ષ બાદ ચિંચણ તારાપુર (અમારા ગામ) માં અંગ્રેજી છઠ્ઠી સુધીનો અભ્યાસ પુરો કરી આગળનો વર્ગ નહી. હોવાથી સાતમા ધોરણને માટે મારે મુંબઇ આવવાની ફરજ પડી; ત્યારે આવતા વાર પહેલું કાર્ય તો ઉપરોકત બંને કાવ્યોના કાગળીયાં છપાવી છુટે હાથે મુંબઇમાં તેમજ ચિંચણમાં વગર સહેજે વહેંચ્યા આ શરૂઆતથી લઇને જેવા જેવાં સંજોગમાં જેવું જેવું અનુભવ્યું છે તે તે સમયે તેવું તેવું લખાયું છે. જેથી આ ચોપડીને હૃદતરંગ નામ આપવામાં આવ્યું છે રાગ રાગણીઓની શ્રેણી પણ સરળ અને ભાવદર્શક હોવાથી નામોની આવશ્યકતા જણાતી નથી. જ્યાં જ્યાં શબ્દોને છેડે ટપકાં મુકવામાં આવ્યા છે ત્યાં ત્યાં તે પ્રમાણે આલાપથી ગાવાથી સાથે ગાયકોને વધુ આનંદ મળશે. દોહરા છપ્પાં અગર છંદને માટે કાંઇ વખવા પણ હોયજ નહી. ગરબાઓના રાગ સાદા સહેલાઇથી ગાઇ શકાય તેવાજ લેવામાં આવ્યા છે, તેમાં ધ્રુવાખ્યાનનો ગરબો કાંઇક જુદી ઢબનો છે પરંતુ તે પણ સાદો છે એટલે ધીમેથી ઉપાડતાં દરેક લીટીના અકેક ચરણના મધ્યમાં ઠેકો આપતા તાલ તુટશે નહીં. ગઝલ કવાલી તો આજ કાલ શેરીએ

શેરીએ ગવાય છે અને બાળકોને પણ તે ગાતાં ઝટ આવડી જાય છે જેથી તમાકુનો તમાસો એ સાદી ગઝલમાંજ મૂકયો છે. પરંતુ સીતાહરણ માં કવાલી અને ખ્યાલનું મિશ્રણ છે. જેથી તાલ સંભાળી ગાતાં ઘણીજ રમુજ આવશે. પહેલી કવાલીની કડી છોડી જ્યાં વલણ શરૂ થાય છે તે ખ્યાલ અથવા તો એકત્રીસાના રાગમાં ગાવાથી ઘણીજ સારી ઝમક આવશે અને પાછા ફરતાં કવાલીનું વલણ લેવું જેથી તાલ તુટશે નહીં. ભક્તિ અથવા તો ભક્તિ શૃંગાર રસના પદો તન્મયતા મેળવવાથી સહેલાઇથી ગાઇ શકાશે. કાંઇક પદો નાટકના ગાયનના ઢબના પણ છે જે ગવૈયાઓને આલાપના ટપકાઓ ઉપર ધ્યાન દઇને ગાવાથી આનંદ આપશે.

ઘણા સમયથી મિત્રો તરફથી આ પુસ્તક બહાર પાડવા આગ્રહ થયા છતાં પ્રતિકુળ સંજોગોને લીધે બહાર પડી શક્યું નહોતું પરંતુ હવે પણ વિવિધ રસગર્ભિત આ કાવ્ય માલા પાઠક તથા પાઠિકાઓના મનોરંજનનું સ્થાન થઇને તેમના આદરને પાત્ર થશે તો હું મારા પરિશ્રમને સાર્થક થયો સમજીશ

શાહ. નંદલાલ વિઠ્ઠલદાશ.

સમાલોચના

આધુનિક પ્રથાનુસાર વાચક વૃંદને લેખકનો કંઇક પરિચય કરાવવો એજ આશયથી હું લખવા પ્રેરાયો છું.

મુંબઇથી આશરે સાંઠેક માઇલ ઉપર આવેલ સુપ્રસિદ્ધ ગામ ચિંચણ–તારાપુરમાં શ્રી ઘોઘારી દશા પોરવાડ વણિક જ્ઞાતિમાં લેખકનો જન્મ થયો છે; જે તેમણે પોતાની કવિતામાં સ્પષ્ટ બતાવ્યું છે. તેમની વસ્તુ સંકલના ઉપરથી જણાય છે કે તેમને નાનપણથીજ સંગીતનો કાંઇક વિશેશ શોખ હતો. તેમજ એક કાવ્ય–કાર તરીકે પણ તેમણે ઘણીજ અલ્પ વયથી શરૂઆત કરેલી લાગે છે; જે બતાવે છે કે કવીઓ થઈ શકતાં નથી પણ જન્મે છે.

વળી પિંગળનો ખાસ આશ્રય ન લેતાં કેવળ નૈસર્ગિક ધ્વનિ ઉપરથીજ પોતાના ઉચ્ચતમ વિચારો સુર તાલની યોગ્ય મિલાવટ સાથે કાવ્યરૂપમાં ઘડી કાઢવાનો પણ તેમને વધુ શોખ હોય તેમ તેમનાં કેટલાંક કાવ્યો ઉપરથી લાગે છે. દાખલા તરીકેઃ–

કન્યાવિક્રયનું કાવ્ય; વિયોગિનીનો વિલાપ; ૧૯૭૪ સાલની દીવાળી; વગેરે.

તેમનું કંઠમાધુર્ય પણ તેવુંજ હોવાથી જ્યારે તેમનાંજ મુખેથી

આ કાવ્યો સાંભળિયે છિએ ત્યારે તો તન્મયતાજ અનુભવાય છે. આ પુસ્તકમાં કોઈ કોઈ જગોએ શૃંગારરસની ઝાંખી થાય છે; પણ ભાવના શુદ્ધ હોવાથી તે પણ ગાનાર તથા સાંભળનારને પ્રિયકર થઇ પડે તેમ છે. વળી, વૈરાગ્ય તેમજ ભક્તિરસના પદો પણ પ્રસંશનીય છે.–ઘડિયાળ સંબંધની કવિતા બાળકોને ઉપયોગી છે. ખાદીનો ગરબો સ્ત્રીઓમાં ગવાય અને તેમનામાં સ્વરાજ ભાવના પ્રગટે તેમ લેખકે ખાસ ધ્યાન આપેલું લાગે છે. એકંદરે જોતાં આ પુસ્તકનાં દરેક કાવ્યોમાં રસ શબ્દોની સરસ મિલાવટ હોવાથી તે ગમે તેવી રીતે સહેલાઈથી ગાઈ શકાય તેવા છે. છતાં, તેમણે પોતાની સંકલનામાં કાવ્યોનો સારી રીતે સ્ફોટ કરી સમજાવ્યું છે; જેથી તે બાબત વધુ લખવા પણું રહેતું નથી. આ કાવ્ય–માળા ઉપરાંત તેમણે બીજા પણ એક બે ગદ્ય ગ્રંથો લખેલ છે; તેમજ એક સામ્ર સંગીત નાટક પણ રચેલ છે. જે તેઓ રંગ–ભૂમિ ઉપર સમાજ સમક્ષ સમય આવ્યે રજુ કરવા અભિલાષા ધરાવે છે. આમ હોવા છતાં શરૂઆતથી આજ સુધીમાં તેમનું ઘણુંજ જુજ લખાણ બહાર પડેલુ લાગે છે. જેથી સમજાય છે કે કોઈ મુશ્કેલીઓ વચ્ચે તેઓ પોતાનું લખાણ બહાર પાડી શકયા ન હોય. જો કે તેમનો એક કાવ્યકાર તરીકે પુસ્તક બહાર પાડવાનો આ પ્રથમજ પ્રયાસ છે, છતાં કાવ્ય પ્રેમીઓ તરફથી તેમને યોગ્ય ઉત્તેજન મળશે એમ લાગે છે.

તા ૧–૪–૧૯૨૩
ફેથિરૂસ સ્ટ્રીટ મુંબઈ ૨ } વૈદ્ય પ્રતાપરાય ત્ર્યંબકલાલ

સ્વરાજ્યને શિખરે.

(શાર્દુલની રાહે)

શા લ મુબારકની પ્રભા પ્રસરતાં, વિ શ્વે વધે હર્ષ જો,
નં દીકેશ્વરના વિલાસ ભવમાં, ઠુ ણુકા* કરે નંદી જો.
દ ર્દોના દુઃખથી વિમૂખ રહિને, લ લના પુરૂષો હજો;
લા લન પાલન પુત્ર પૌત્રનું કરી, દા નાઇ સ્વીકારજો.
લ ક્ષ્મીના મદથી છકી જઇ કદી, સ ચ્ચાઈ ના છોડજો;
પ્રાર્થે શંકરલાલ પૌત્ર પ્રભુને, શાંતિ સહુને થજો.

દોહરો

નૂતન વર્ષાનંદ જે, અંતરમાં ઉભરાય;
કોટયાનુકોટિ યત્નથી, પણ વર્ણ્યો નવ જાય.

ઘરકુટુંબનું ભલું ઇચ્છનારે આવા કટોકટીના પ્રસંગમાં સહન કરતાં તેમજ કેટલીક બહુ અગત્યની નહીં એવી વસ્તુઓ

---

* નૃત્ય કરે.

વિના ચલાવી લેતા શીખવું જોઇએ; અને જે વગર નહીંજ ચાલી શકે તેવીજ ચીજો વસાવવી જોઇએ.

જે માણસ પોતાની આવકના પ્રમાણમાંજ ગમે તેમ કરી નિભાવતો રહે છે તેને પસ્તાવાનો અગર કોઇના કરજદાર થવાનો પ્રસંગ ભાગ્યેજ પ્રાપ્ત થાય છે. તેનો આત્મા હંમેશ પ્રફુલ્લ રહે છે, અને અંત સમયે પણ શાંતિ ભોગવે છે. એથી ઉલટું, જે મનુષ્ય આંખો મીંચી ખરચ કર્યો જાય છે તે દેવામાં ધસડાય છે, અંત સમયે પસ્તાય છે, તેનાં બચ્ચાંઓ ચીથરેહાલ રખડતા થાય છે, અને પોતાના જન્મદાતાઓ ઉપર નિઃસાસા નાંખે છે; જેથી સર્વ કુટુંબની અવનતિ થાય છે. આને માટે ડગલે અને પગલે કરકસરના સૂત્રને દયાનમાં રાખવાની ખાસ જરૂર છે.

ઘરવેચી યા દેવું કરી દીવાળી કરવા કરતાં હોળીમાં દીવાળી કરવી વધારે શ્રેયસ્કર છે. અર્થાંત કેટલાંક પંડિતના પૂંછડાઓ ભવિષ્યની આશાઓ ઉપર પોતાનું સૂત્ર ગોઠવી, દેવું કરીને પણ બાપદાદાઓ કરતા આવ્યા હોય તેજ પ્રમાણે થવું જોઇએ એવી રીતે કામ કર્યા જાય છે; પરંતુ પૂર્વજોના સમયની અને હાલની પરિસ્થિતિમાં કેટલો ફેરફાર થયો છે એનો તેઓ લેશ પણ ખ્યાલ કરતા નથી. કદાચ પૂર્વજોના પૂન્યથી થોડો જર-જમીનનો વારસો મળ્યો હોય તો તે જ્યાં સુધી ફન્નામુકામ થાય નહીં ત્યાં સુધી તો તેઓ દીવાળી (દેવું કરીને પણ) કરીને પોતાનો ટેક જાળવી રાખશે. અને અધમ સ્થિતિએ પોહોંચે ત્યાં સુધી તેઓ એક બાજુ પોતાનો દીવાળીનો ક્રમ ચાલુજ રાખે છે અને બીજી બાજુ વિધિને દોષ દેછે; આના કરતાં અનુકૂળ સમય પ્રાપ્ત થયે દીવાળી

ઉજવવી એજ સમયને અનુસરી ઉત્તમ ગણી શકાય.

વળી આજકાલ વ્યસનોનું બંડ એટલું બધું વધી ગયું છે. કે તેના યોગે કેટલાંક રખડતા ભિખારી બની ગયા છે; અને કેટલાંક ભિખારી લોકો બિડીની પણ ભીખ માંગતા નજરે પડે છે.

અફીણીઓ, દારૂબાજો, ભંગી ભગતો, ગાંજો અને ચરસ પીનારાઓ, તેમજ કોકીનના શોખીનોએ દેશની દુર્દશા કરવામાં કાંઇ પણ કચાશ રાખી નથી. એ તો અટૂલ વ્યસનીઓ ઠર્યા; પરંતુ આજકાલ કેટલાંક કુટુંબોનો ફક્ત રોજનો ઘરનો ચાલુ ચાહ કૉફી, પાન સોપારી, બીડી વગેરે ફાલતુ વ્યસનોના ખર્ચનો અડસટ્ટો કાઢવામાં આવે તો સહજ એક કુટુંબનો નિર્વાહ ચાલી શકે બલ્કે તેથી પણ વધી જાય એટલો જણાશે; જ્યારે હિંદુસ્થાનમાં અસંખ્ય લોકો નિરાધાર થઇ પડ્યા છે અને ન જોઈ શકાય એવી કંગાળ દશા ભોગવે છે. આ શું ઓછું ત્રાસજનક છે ? ઈશ્વરે **હરેક ચીજ મનુષ્યને માટે બનાવી છે અને નહીં કે બધી ચીજોની સેવા ઉઠાવવા માટે મનુષ્યોને ઉત્પન કર્યા છે;** એટલે કે મનુષ્ય સર્વોપરી ભોક્તા ગણાય છે અને બાકી સર્વ વસ્તુઓ ભોજ્ય પદાર્થ ગણી શકાય. છતાં આ મહદ્ સૂત્રને સર્વથા ભૂલી જઈ લોકો વ્યસનોના (અયશ આરામની ચીજોના) કેવળ ગુલામ થઇ રહ્યા છે. કેટલું આશ્ચર્યજનક ? હા. કેટલાંક દ્રવ્યના ગર્વથી ઉન્મત્ત શ્રીમાનો સવાલ કરશે કે "શું ત્યારે છતે પૈસે અમારે રાખ ચોળી સાધુડા બની જવું ? શા માટે પ્રભુએ આપેલા પૈસાનો યથેચ્છ મોજ શોખમાં ઉપયોગ ન કરવો ?"

અલબત્ત, બંધુઓ, યથેચ્છ પણ યોગ્ય ઉપયોગજ કરવો ઘટે.

જરૂર યાદ રાખજો કે "પ્રભુની મહેરબાનીનો ગેરઉપયોગ કરવાથી અવશ્ય દુષ્પરિણામજ આવશે. પ્રભુએ પોતાની પ્રભુતાનું પ્રતિનિધિત્વ આપને સોંપ્યું છે ખરૂં, પરંતુ, આ વિશ્વરૂપી અરિસામાં તેનું યોગ્ય પ્રતિબિંબ નહીં પડે તો તે વિશ્વવિરાટ સર્વશક્તિમાન પરમાત્માના જ્વલિત ક્રોધાંગારથી યા તો એ અરિસાનો અગર તો ઉપર્યુક્ત પ્રતિનિધિત્વનો નિમિષ માત્રમાં વિધ્વંસ થશે. સમય ચાલ્યો જશે, હાથ આવેલી બાજી ક્ષણમાં બગડશે, અને છેવટે હાથ ઘસવાનો વખત આવશે. પ્રભુની કૃપાને માનતા હો, સમજતા હો અને ચાહતા હો, તો તેના સૃજેલાં અન્ય પ્રાણીઓ તમારાજ નિરાધાર બંધુઓ તરફ પ્રથમ રહેમ નજર, દયાભાવ અને લાગણીમય હૃદયથી જોતા રહો. તેમના દુઃખે દુઃખી અને તેમને સુખે સુખી બનતા શીખો. તેઓના હૃદય વાંચતા શીખો. તમારાથી બની શકે ત્યાં સુધી તેમને હાથ આપો. બંધુઓ ! ઓ હિંદી બાંધવો ! આને માટે આપને દુર જવાની જરૂર નથી. વધુ પરિશ્રમ લેવાની જરૂર નથી. માત્ર તમારે વૃત્તિઓજ કેળવવાની છે. સાથે સાથે થોડો સ્વાર્થ છોડવો પડશે. હાય ! હિંદુસ્થાન ! ઓ એક સમયના સુવર્ણપુર હિન્દુસ્થાન! આજ તારી શી દશા ! સેંકડો હજ્જારો અરે લાખો મનુષ્યોને પુરૂં એક વેળ ભોજન નથી મળતું; અને તારા ભાગ્યે નિર્માણ થયેલા પ્રભુના પ્રતિનિધિઓ સમય સમજ્યાં વિના યથેચ્છ વૈભવો ભોગવવામાંજ પોતાની પ્રભુતા સમજે છે.

પ્રભુ, તેમને સદ્‌બુદ્ધિ આપો. તેમના અંતરમાં સત્ય પ્રેરણા કરો.

આપણી આંખોને (અમુકજ પસંદગીનું) વ્યસન છે, નાકને (અમુકજ ગંધનું) વ્યસન છે, કાનને (લોકોની ચેષ્ટા સાંભળવાનું) વ્યસન છે, જીભને (અમુકજ સ્વાદોનું) વ્યસન છે, શિરને (છત્રનું) વ્યસન છે, પગને (પગરખાનું) વ્યસન છે, અને ચામડીને પણ (ઝીણા જાડા વસ્ત્રોનું) વ્યસન છે, અર્થાત આપણું આખું શરીર ઓતપ્રોત (અંદરથી અને બહારથી) વ્યસનોમાંજ રચી પચી રહેલું છે. અને જ્યાં સુધી આપણે આંખોના પડળો ખોલીને એ વ્યસનોને શોધી શોધીને હાંકી કાઢીશું નહીં ત્યાં સુધી, આ જીંદગીમાં આપણી ઉન્નતિનો માર્ગ સરળ થવો સર્વથા અશક્ય છે.

મનુષ્ય પ્રાણી પોતાને સર્વ પ્રાણીઓમાં શ્રેષ્ઠ અથવા ઉચ્ચતમ હોવાનું ગુમાન ધરાવે છે પરંતુ ઘણાં ખરાં તો આવા સાધારણ વ્યસનો આગળ ગરીબ ગુલામ જેવા બની જાય છે; જ્યારે બહારથી સ્વરાજ્ય મેળવવાનો ડોળ ઘાલે છે. શ્રીદેવી એમનાથી દુર ન્હાસે છે. સ્વરાજ્ય દેવી એમને દેખી આંખો મીંચી દે છે. ધૈર્ય એમનો સંગાથ ત્યજી દે છે અને વ્યસની વિષયી લાલચુ બાયલાઓજ માત્ર તેઓના સાથી થાય છે.

વળી કેટલાંક ઘરોમાં ઔષધરૂપી–વ્યસનોએ એટલી જડ ઘાલી છે કે તેના વ્યસનીઓ પોતાનું ઘર મૂળમાંથી

ઉખડી જાય ત્યાં સુધી પણ તેના મોહને છોડતાંજ નથી. તેઓનું સૂત્ર એકજ ધોરણે ચાલ્યું આવે છે. ભૂખ ના લાગે કે ડૉકટરની દવા લેવી. દવા લઇ પાછું ડબલ ખાવું એટલે સહજે અજીર્ણ થાય ત્યારે વળી ડૉક્ટરને ત્યાં જવું. દવા લઇ ફરી ખાવા પીવાનું ભાન ન રાખવું જેથી શિરો-વેદના, પેટદુખી, જવર યા અણધાર્યા ભયંકર રોગોને પુષ્ટી મળે છે. એટલે બિચારા ડૉકટર લોકોની રોજી ચાલુ રહે છે. કહેવત છે કે આંધળો દળે અને કુતરો ખાય, પરંતુ કુદરતી નિયમો પાળવાનું તેઓને સૂઝતું નથી.

ઘરડાંઓનાં સહેલાં હાથનાં ઉપાયોને તેઓ હસી કાઢે છે. જમાનાને અનુસરતા દાખલા પણ જોશો તો જણાશે કે કોઇ પણ જાતનું મશીન યા એન્જીન એકવાર બગડયા પછી તેમાં વધુ સ્ટીમ યા કોલસા ભરવાથી તે ચાલશે નહીં પણ કચરો કાઢી નાંખી સાફ કર્યા પછીજ તે પાછું સારી રીતે ચાલી શકશે. તો તદનુસાર આપણું શરીર યંત્ર બગડયા પછી તેના ઉપર ખોરાકનો વધુ બોજો લાદવાના ઇરાદાથી દવા લેવા કરતાં અપવાસ નિયમો શા માટે પાળવામાં ન આવે ! પરંતુ આપણે તે નિયમો ભૂલી ગયા છીએ અને આ વિલાયતી વ્યસનોમાં સજ્જડ સપડાયાં છીએ. અલબત, પૂર્વ કર્મના ભોક્તાબ્ય દોષો આ જન્મમાં કુદરતી જીવલેણ વ્યાધિના રૂપમાં પરિણત થએલાં પણ કેટલાંક દાખલાઓમાં જણાય છે ખરાં; પરંતુ તે ઘણીજ થોડી સંખ્યામાં હોય છે. ઉંડાણમાં ઉતરતાં સ્પષ્ટ સમજાશે કે આપણાં અસલ વેદિક યમ નિયમો પાશ્ચિમાત્ય લોકોએ એક યા બીજી રીતે ઘણીજ યુક્તિ પુરઃસર ગૃહણ કર્યા

છે જ્યારે આપણે તેને સદંતર ઉંચા મૂકી દીધા છે.

અહો, વ્યસનોમાં રચીપચી રહી અંધ બની ગયેલ હિંદવાસીઓ, હુજી પણ તમારી આંખો ખોલો અને જુઓ કે એ વ્યસનોએ તમોને શી સ્થિતિએ લાવી મૂકયા છે.

સ્વતત્રતાના સોનાના કલ્લાં હાથમાંથી ચાલ્યા ગયા છે અને પરતંત્રતાની લોહાની બેડીથી હાથ જકડાઇ ગયા છે. હાર ચાલ્યો ગયો છે અને દામણું (ઢારોના ગળે બાંધવાનું દોરડું) તેની જગોએ આવ્યું છે. તમારી (કેફી-ઓની પ્રાર્થનાઓ પાશ્ચિમાત્ય લોકોને હાસ્ય વિનોદનો વિષય થઇ પડયો છે. છતાં તમારી માતા સ્વરાજદેવી હાથમાં ખુલ્લું ખડ્ગ લઇ ચોમેર દુષ્ટો સામે ઘૂમે છે. અને તમોને વારંવાર સાવધ થવા પોકાર કરી રહી છે. સચેત થાઓ, સાવધ થાઓ, અને જુઓ કે પરિસ્થિતી શી છે. આત્મબળ હથિયારથી દૂર્વ્યસન–બેડીઓ તોડી રક્ષા કરતી માતાને રાહત આપવા કમર કસો. બ્હીકણા બાયલાપણું છોડી દઇ આગળ ધસો. વિશ્વાસનો વાવટો સામે રાખી પાછાં પગ નહીં કરતાં દુષ્ટો ઉપર એકદમ તુટી પડો. જુઓ જુઓ સામે વિજયદેવી વિજય–માળ તમારા શિરોમાં આરોપવા એકીપગે થઇ રહી છે.

શાહ નંદલાલ વિઠ્ઠલદાશ.

નંદતરંગ

ગીતિ.

સત્યવ્રતા સાવિત્રી, વિઠ્ઠલ સુતને આવી સહાય કરો,
મંગળ આશિશ દઇને, આ શરણુંગતના દુઃખ સર્વ હરો.

પ્રારંભપ્રાર્થના

ભલાં માતને તાત જે આદ્ય પૂજ્યો,
પ્રણામું વિધાતા મતિ- દાન દીજો;
સ્મરૂં શ્રી ઉમાપુત્ર ને શારદાયે,
ભલો જે થકી ગ્રંથ આ પૂર્ણ થાયે.

ભજું દેવકીપુત્ર સારંગપાણી,
દીજે જ્ઞાનનું દાન ને શુદ્ધ વાણી;
ભૂલું ના કદી સદ્દગુરૂની કૃપાને,
ગળી ગર્વ છેડું શિખા શબ્દ-બાણે.

ભુજંગી છંદ

નથી રે નથી પિંગળે પાઠ સાધ્યો,
નથી રે નથી જ્ઞાન સન્માર્ગ લાધ્યો;
નથી રે પથે ભક્તિ વૈરાગ્ય વાધ્યો,
નથી રે મથી ધર્મને ગાંઠ બાંધ્યો. ૧

નથી રે નથી પંડીતો સાથ સાધો,
નથી રે મતિ લેશ ઉદ્દબોધ વા તો;

ભલી ઉર્મિઓનો ઝરો જે ઝરે છે,
મતિ અલ્પ એ નંદ આગે ધરે છે. ૨

ઘણીએ હશે ન્યૂનતા કાવ્ય માંહે,
કવીઓ ન દેશો જરી લક્ષ ત્યાંહે;
મતિ હંસશી રાખજો સાર લેજો,
અહી ક્ષીર વારી મુકી એમ દેજો. ૩

માતા મહાલક્ષ્મિ

મુંબાપુરીથી દશ વીશ કોશે,
શોભે દિશા ઉત્તરે સુ-પ્રદેશે;
અબી કિનારે ભલી ભાંત ભાળો,
ચારે દિશા વારિપ્રવાહ વાળો. ૧

કસ્બો કહો આમ વિશાળ વા તો
નાના વિધિ યોગ્ય ઉદ્યોગ થાતો;
જ્યાં પાનને ફૂલ ફલથી ઉભાતો,
દક્ષીણ પશ્ચીમ મૃદુ વાયૂ વાતો. ૨

જ્યાં આમલી આંબ તાલી તરૂઓ,
ને નાળીયેરી ઝૂકે કર્દલીઓ;

જ્યાં ઘાસ ને મૂળ તંદૂલ પાકો,
પાકે યથાકાલ વિધ વિધ શાકો. ૩

વસ્તી ગણાતી, ષડ્ હજાર કેરી,
હિંદુ મુસલ્માન ત્યમ પારસીની;
ઉદ્યોગ ખેતી ખરો જ્યાં ગણાતો.
નીતી રિતી ધર્મ જ્યાંનો મનાતો. ૪

વાડી વજીફા વળી આમ્ર બાગો,
ખીલેલ પૂષ્પો તણી જ્યાં પરાગો;
મ્હેં કે અકિંચન અને ધનિક સ્હામે,
શાંતિ ખરી જ્યાં વિપત્તિ વિરામે. ૫

સોનાર લોહાર કડિયા કસારો,
કારીગરો સુચણુકારો સુતારો;
જ્યાં બંગડીની હુતી બહુજ ખ્યાતી,
વાણિજ્ય વ્યાપાર રીતી ગવાતી; ૬

આલ્હાદિની 'ચિંચણી' નામ ધારી,
ભૂમિ ભલી જન્મદાત્રી અમારી.
તારાપુરે શોભતું તેની જોડે,
દક્ષિણમાં ચાર ફર્લાંગ દૂરે. ૭

ખાડી થકી ભિન્ન ગણાય તોયે,
સંબંધથી એક મનાય છે એ;
ત્યાં પારસીઓ ઘણાંએ વસે છે,
ખેતી તણાં ઉદ્યમોમાં મથે છે. ૮

ઐમારતી કાષ્ઠપુર જંગલો જ્યાં,
મૂકી જુઓ પૂર્વમાં પર્વતો ત્યાં;
માઇલ ચોવીશને અંતરે છે,
માતા મહાલક્ષ્મિ ગિરિપે બિરાજે. ૯

દૂરે થકી દેખતાં ટોંક વાળો,
દેવી-ગિરિશૃંગ શોભે રૂપાળો,
તેની તળેટી મહીં શોભતી શી !
દેવાલયે મૂર્ત્તિ માની ભલીશી. ૧૦

દેદિપ્ય દેખાવ પ્રભાવશાળી,
વ્યાઘ્રાસની શાંત સ્વભાવ વાળી;
જોડે રૂડી દીપતી મૂર્ત્તિ નાની,
પ્રચંડ ચંડેશ્વરી કાળિકાની. ૧૧

મેળો ભરાયે ભલીભાંત ત્યાંનો,
ચૈત્રી પુનેમી દશ પાંચ દીનો;
ખેડાં તણાં પૌર જનો ઘણાં જ્યાં,
છોટી ખડી હાટ લઇ જતાં ત્યાં. ૧૨

ભાવીક ભક્તો ગુજરાતમાંના
આવે ઘણાં દર્શન કાજ માના;
આવે બહુ લોક બાધા લઈ ત્યાં,
પાડે પુરા કોડ સૌના ભલાં મા. ૧૩

થાયે મહા યજ્ઞ જ્યાં પૌર્ણિમાનો,
હોમાય અગણ્ય ઘૃત નાળિકેરો;

જ્યોતી ઝબૂકે ઘૃતની સદાને,
ભૂવો ગિરિપે અરપે ધ્વજાને. ૧૪
પ્રત્યક્ષ દેખાય પ્રતાપ જેનો,
વાણી કથે કેમ પ્રભાવ તેનો;
ખ્યાતિ ઘણી જેની જગે ગવાણી,
આનંદ નાંદે સદા જોડી પાણી. ૧૫

દુહો

નર દીપે રૂપથી સદા, ગુણથી રૂપ શોભાય;
જ્ઞાન વડે ગુણ દીપશે, જ્ઞાન ક્ષમાથી સુહાય.

છપ્પય

ધૈર્ય ધરે દુઃખે સદા, અભ્યુદયે ક્ષમાય,
સભા વિષે પટુતા ધરે, શૌર્ય ધરે રણમાંય;
કીર્ત્તિની ઇચ્છા કરે, હરિભજન શ્રવણ સાર,
પંડિત કહે છે સર્વ એ, મહાત્મા પ્રકૃતિ પ્રકાર.

છપ્પય

માણિક્ય નહીં હોય, દેખિતા સૌ પત્થરોમાં,
મૌક્તિક પણ નહીં મળે, સર્વ કુંજર કર્ણોમાં;
ચંદન કેરૂં કાષ્ઠ જો, બતાવે સર્વે વને,
નંદ કહે સાધુ મળે, હરદેશે ચોટે તને.

વિદ્યા

શાર્દૂલ

વિદ્યા સુંદર રૂપ છે પુરૂષનું, સંપદ્ મહા ગુપ્ત એ,
વિદ્યા ભોગ વિલાસ કીર્ત્તિ અરપે, વિદ્યા ગુરૂનો–ગુરૂ;
વિદ્યા બંધુ વિદેશ દૈવત બધું, વિદ્યા દિયે સુખ સૌ,
વિદ્યા રાજગૃહે પુજાય ધન ના, વિદ્યા વિના નર પશુ.

વાણી

શાર્દૂલ

બાજૂ–બંધ વિશાલ હારથી કદી, દીપે નહીં પૂરૂષો,
દીપે ના કદી સ્નાન ગંધ, પૂષ્પે વેણી અલંકારથી;

વાણી સંસ્કૃત માત્ર નિર્મળ વડે, શોભે મહાપૂરૂષો,
વાણીનું અચલીત ભૂષણુ સદા, છે આ ચલિત્ ભૂષણો.

લક્ષ્મીનો માર્ગ

લક્ષ્મીતણો ગમન માર્ગ યથાવકાશ,
કાં દાન ભોગ અથવા ત્રીજો વિનાશ;
જે લે ન ભોગ યદિ પાત્રકરે ન દે છો,
તેના ધને તૃતિય માર્ગ લીધેલ દેખો.

ધન.

પાઈ પાઈ કરીને આ, મેળવ્યું દ્રવ્ય ભારે,
ધન બહુ સુખ દેશે, જાણીને અંતરે રે;
અધિક ધન છતાં એ, દુઃખ ડંખે ઉરે રે,
શરણુ સ્મરણુ હાવે, સદગુરૂ તુંજ તુરે.

નિદ્રા.

એ નિદ્રા મધુરી પ્રજાજન તને, સપ્રેમ આલિંગતા,
લેતા નિંદ સુખે વિસારિ વિભુને, સાનંદ આંદોલતા;
ભૂલીને ભ્રમતા ભવાટવી વિષે, થાકી જતા શોધતા,
રાજા રંક સમાન માન મુકીને, તુંઓથ સ્વીકારતા.

પ્રેમ

પદ

પ્રેમ બંધન અજબ અજબ (૨)
[illegible]ગાંઠ સમી એ ગાંઠ,
તુ....ટે નવ છુ........ટે પ્રેમ.
સાવિત્રી સુકુમાર શાણી,
પ્રેમબંધનમાં મુંઝાણી; (૨)
સ્નેહ સરિતા........એ....નીર
કદી નવ ખુ....ટે...............પ્રેમ

વસંત

પદ

ઘનઘોર સકલ નભ છાયું રે....(૨)
કરત પુકાર ચકો....ર ચાતક,
મોર બપૈયા નાચત,
ગાવત કોકિલ કોમલ કંઠે
દાદુર કરત પુકા....ર
પુષ્પ પરાગ અતીવ મનોહર
વહતી મ....મંદ વાયુ રે....ઘન

વિધિ

ત્રોટક

લખિયા વિધિલેખ લલાટવિષે,
નહિં કોટિ ઉપાયથી દૂર થશે;
ધન થોડું ઘણું મળવાનું હશે,
તે અચાનક આવી તને મળશે: ૧

કદિ હોય અતી નબળો જનમાં,
કદિ વ્યાઘ્ર પશૂ ચરતા વનમાં;
કદિ હોય મહા વિપ જંગલમાં,
કદિ નીર્જન નિર્જળ ભૂ-સ્થળમાં; ૨

કદિ વૃષ્ટિ નહિં ખટ વર્ષ પડે,
નહિ ધાન્ય અને જળ શોધ્યું જડે;
કદિ ઘાસ સુકું નજરે ન પડે,
કદિ માત પિતા વળિ ભ્રાત લડે; ૩

વધુ કોટિ ઉપાય થકી ન મળે,
કદિ હોય સમર્થજ ભૂપ ભલે;
કદિ મેરૂ વિષે ભટકેજ ભલે,
નહિં ભાગ્ય વિના કાંઈ કાર્ય ફળે. ૪

કદિ કુંભ નહીં જળ ભાર વહે,
અધિકું મહાસાગર હેજ ફુલે;

ધર ધીરજ શાંતિ ઉરેજ સદા,
નહિ દાખવ વૃત્તિ કૃપણ જનને. ૫૦

એક પુષ્પ

બહુ લઇ ભટકયો હું વિશ્વમાં જોઈ જોઈ,
શ્રમિત બહુ થતાંએ યત્ન મૂકયો ન કાંઈ;
સત–સુરભી તણો આ પારખી કોઇ જાયો,
અતિ પરિચય અંતે હા ! જુગલ તું જણાયો.

બહુ અવગુણ દોષો યા જુદાણાં ઘણાંએ,
અમ શિરપર મેલ્યાં ત્હોમતો જે જનોએ
નહિ કદી ઉર ધરતાં કાન કાચા કરીને,
દઇ દિલ આલિંગન, ચિત્ત મારૂં હર્યું તેં.

ભારતભૂમિ

ત્રોટક

ભૂમિ ભારતના નર ર....ત્ન અહો....
તવ ચિત્ત વિષે.... અભિલાષ દિસે....(૨)
જીવ જે તરસે....તલસે....વિલસે........
ઠરશે દિન ચા....ર તણે.......અરસે....ભૂમિ

સાખી.

વાદળ થકી ઢંકાયલાં, રવિકીર્ણ છુપાં નવ રહે,
વાદળ વિખૂટાં થઈ જતાં, આત્મ–પ્રકાશે ઝગહુળે;
જેના પ્રતાપવડે સદા, આ વિશ્વ ઘટમાળા વહે,
તે નષ્ટ થાયે જો કદી, તો ભાર વ્યર્થ ભૂમિ સહે.

કદિ વિઘ્ન નડે....તવ કા....ર્ય વિષે........
શિર હસ્ત હજો....ભૂ દે....વીના........ભૂમિ.

સાખી.

વિણુ કેળવ્યે ઘઉં પિષ્ઠ, પોળી તો સુંવાળી નહીં બને,
વિણુ કેળવ્યે હીરા અને, માણિક્ય પત્થર સમ રહે;
નહિ સંપ કેળવણી છતાં, જળને વલોવ્યા સમ ગણો
આ નંદ ને જો ચાહતા હો, તો ખરે સંપજ ભણો.

નહિં માન્ય કરો....કદિ આ....પ ભલે........
શિર હસ્ત હજો........ભૂ દે....વીના....ભૂમિ.

શેરબજારમાં શેરોની પતાવટ ૧૯૭૭

કરીમ, ક્રેસંટ, કોલાબા, કોહીનુર, હાર્ઈડ્રા, ટ્રામ વળી,
ફીનિક્ષ, ફ્રાજલ, ફીન્લે, ડાઇંગ, બર્મા બેઉ સાથ મળી;
સ્વદેશ, શાપુર. સિમ્પલેક્ષ, સેંચરી, સ્વૉન, શિવરાજ ગણો,
સ્ટીમર, બુંદી, બ્લીચીંગ સાથે, નાગપુર, ન્યુ એટ ભણો.
ખટાઉ, ડેવીડ, આલકોક, ઈંડોર, માઇનીંગ, પર્લ, વળી,
તાતા, કટની ઑર્ડીનરી ને ડિફ્ર્ડ તાતા જાય ભળી.
વાયદા થકી પત્યા જાય છે, ગણ્યાં શેર જે ઉપરના;
પતે રોકડે આ સિવાયના રહ્યા શેર જે બાકીના.

ઘડીઆળનું ગીત

જુઓ તમે સુંદર આ કેવું, દીસે છે ઘડીયાળ,
બોલે પણ કટકટ ને રીઝે, નાના મ્હોટા બાળ.
કલાકનો કાંટો નાનો તે, ધીમે ધીમે જાય;
મીનીટનો કાંટો જે મ્હોટો ઉતાવળો બહુ થાય,
બાર ખંડ જેમાં પાડયાં છે, ચંદો તે કહેવાય;
દરેક ખંડે પાંચ મિનિટના, આંકો પણ દેખાય.

બાર ખંડ મ્હોટો ચાલે જ્યાં, કલાક એક ગણાય;
(પણ) નાનો કાંટો એક કલાકે, એક ખંડમાં જાય.
એક બે ગણી મ્હોટા અંકે, બાર વાગશે જ્યાંય;
બંને કાંટા એક મેકની, સાથે ત્યાં જોડાય.
બાર પછી છૂટા પડતા જ્યાં, મ્હોટો વધતો જાય;
મિનિટ તેટલી ગણી હિસાબે, વાગ્યા રે સમજાય.
પંદર મિનિટે પા કલાક ને ત્રીસે અર્ધો થાય;
'નંદ' કહે જ્યાં સાઠ થાય, ત્યાં પુરો કલાક ગણાય.

અલૌકિક રાજસ્વપ્ન

સુણ સચિવ માહરા શાણા કહું એક વાત,
દીઠું સ્વપ્ન અજબ મેં આજ સુરમ્ય પ્રભાત.
દૃષ્ટિયે પડતાં આનંદ ઉરે ન સમાય,
પણ કહેતાં આપ્ત જનોમાં હાંસી થાય.
કોઈ અજબ પરીઓ નૃત્ય ત્યહાં કરતી' તી,
વળી ગાન તાલથી વૃક્ષ પરી ફરતી તી.
શું વૃક્ષતણું એ બ્યાન કહું હું આંહીં,
મુજ રાષ્ટ્ર અખિલમાં પણ નવ દીઠું ક્યાંહીં.
થડ તામ્રતણું શાખા ચાંદીની સોહે,
વળી પર્ણ સુવર્ણ મનોહર ચીતડું મોહે.

હંસો કંઇ માનસ સરવર ભૂલી ભ્રમના,
એ વૃક્ષ ઉપર મૌક્તિકનો ચારો ચરતા.

શા. ૧૯૭૭ કાર્તિક સુદ ૧

વિક્રમતણું આ વર્ષ જે, નવલું જુઓ છો હર્ષથી,
બળતું દિસે અંતરથકી, નાના વ્યસનનાં દર્શથી;
જે દેશ વિક્રમનો હતો, તે દેશના સંતાન આ
આદેશ ક્રમને તોડતા, ચક્રમ બન્યા ધરી મૂઢતા.
અભિમાન હોયે દેશનું, સેવા કરો તનમન થકી,
પાછાં પનોતાં ના ધરો, ધનથી ચાહ તે થઈ શકી.
નિજ બંધુઓ અજ્ઞાનથી, સડતા વ્યસન ગર્તા મહીં,
તેને બચાવા આદરો, યત્નો ભલે કષ્ટો સહી.
નિજ દેશનો પૈસો અરે, પરદેશમાં ઘસડાય જ્યાં,
તેને જતો અટકાવવા, આંખો મિચામણુ થાય કાં?
નિજ દેશ બંધુઓ શિરે, જુલ્મો–સિતમ વરસે જહાં,
ઓ હિંદ વીરાઓ હજી, શું શાંત થૈ બેસી રહ્યાં?
નિર્દોષ દેશી બાંધવો, અન્યાયથી પકડાય છે;
કૈં કેદમાં સપડાય તો, કૈંના શિરોવધ થાય છે.

૩

કે બાળકીઓના અરે, શીયળ વ્રતો ભંગાય છે,
કેંની અરેરે ! લાજ, ધોળે દાહડે લૂંટાય છે.
ધન ધાન્ય પરદેશે જતાં, ગાયો તણાં વધ થાય છે,
તોયે બનીને બાયલાં, સાંખી રહ્યા આ જુલ્મ શેં ?
તે ભીમ અર્જુન પાંડવો, ચૌહાણુને ખેંગાર ક્યાં ?
તે વીર વિક્રમ કરણના, પ્રાક્રમ તણાં પરતાપ ક્યાં ?
તે વીર્યના અનુજો તમો, નિર્માલ્યતાને આદરો,
તો કૂખ લાજે માતની, શુરવીર સજ્જ થઇ રહો.
સમજ્યો. અરે ! પાંચાળ તનયા પણ સુકાઈ સભામહીં,
સમર્થ પાંચ પતિ છતાંયે ધર્મ આજ્ઞા અનુસરી.
ઓ કર્મવીર ! તું ધર્મધારી, ટેક તારી રાખજે,
પણ સમજીને શાણા, રખે માતા ઉદર લજવાડજે.
આ રાજ્ય રાણીનું નથી, * માજા નથી આ રાજ્યમાં,
સેવક બન્યા સત્તાધિશો, સત્તા ચલાવે સહેજમાં.
કે કાન તો ત્યાં સાન ના, હો સાન તો ત્યાં કાન ક્યાં?
જ્યાં ભાન માન જબાન ના, બાકી રહે મેદાન ત્યાં.

* મર્યાદા.

શ્રી ઘોઘારી દશા પોરવાડ ઉન્નતિ મંડળ

શ્રી ઘોઘારી દશા પોરવાડ, ઉન્નતિ મંડળ આજેરે,
ઘોષો વિજય તણું વરતાવી મંડપ માંહ્ય બિરાજેરે;
ઘાટ ઘડે ગુણિયલ એ કેવા? સુજ્ઞ જનોને છાજેરે,
રિપુ સર્વેનો નાશ કરે એ, શુભ અવસરને કાજેરે.
દર્દ બધાં દિલના દુર કરીને, ગાયે એક અવાજે રે,
શામળીયાનું સ્મરણુ કરંતા, એ મંડળ ના લાજે રે.
પોરવાડ મુળ પુરૂ નિવાસી, ચિંચણુ વાસી આજે રે,
રળવા ઘોઘા થઈ અહીં આવ્યા, ઉન્નતિ આશા કાજેરે.
વાડી વજીફા શ્રીની કૃપાએ, ચિંચણુ ગામને સાજેરે,
ડગમગ ડગમગ ડોલત ડોલત, એ મંડલ અહીં ગાજેરે.
ઉદય થયો સમજો જ્ઞાતિજન, સુભાગ તણો સમાજેરે,
નમ્ર થયે ગુણુ અણુગણુ દીસે, દ્રષ્ટ કરી નવ બાઝેરે.
તિમિર સર્વ તમ દૂર થયું છે, ભાસ્વત કલા પ્રકાશેરે,
મંગલ કાર્ય વિષેજ મત દિયે, આનંદ ઉર ઉલ્હાસેરે.
ડરજો ના કદી દુષ્ટ થકી પણુ, કરતા દેશ સેવા જેરે,
લક્ષ્મિ-પતિને અહર્નિશ વિનવે 'નંદ'પ્રભુ તું ધાજેરે.

દુનિઆનો માનીતો—શત્રુ.

આ દુનિયામાં નવું લાકડું ચાહતણું પેઠું કયાંહી
ટી ચીજના ગુણ ઉચ્ચારૂં શ્રવણ કરો હિંદુ ભાઇ.
અરે રામ આતે શું કરવા બેઠા છે હિંદી લોકો,
વગર વિચાર્યું કાર્ય આદરી ખાએ છે જબરી ઠોકો.
પ્રથમ ચીજ આ અજબ ચાહની ચીન વિષે બનવા પામી
તેમાં પણ યૂરોપ તણી આ દુનિયામાં ખ્યાતી જામી.
સિલોન, પેકિન, કાંગ્રાવેલી, કલકત્તાની બલિહારી,
પોલ્સનની અજબ પ્રકૃત્તિવાળી પણ લીપ્ટનથી સૌ હારી.
યૂરોપિ લોકો મિલ્ક શુગર વિનાના ચાહ પીવા લાગ્યા,
દુધ સાકર વિણ કદી ન ચાલે એવા હિંદુઓ જાગ્યા.
હિંદિવાનના ભાગ્ય ભ્રષ્ટથી હોટલ્સો તૈયાર થઇ,
તે પૈકીં હું કહું તમોને સાંભળજો સૌ કાન દઇ.
અમદાવાદ નિવાસિ સજ્જનો લક્ષ્મિ, લૉજમાં લ્હેર કરૈ,
ગોખલે—વેલણકર હોટલમાં મુંબઇ—વાસી પેટ ભરે.
દોન સિંગલ ભજી બટાટી પાવશેર પુરી આના,
શંકરપાળે અસેલ ચાંગલે નવટાંકાંચી પ્લેટ આણા.
એટલામાં બે ગુજરાતીઓ પાઘડા ઘાલી ત્યાં આવ્યા,
ડબલ એક લેમન કોલ્ડ ડ્રીંક આમચ્યા સાઠીં લાવા.

એક સમે બે નિર્ધનિયાઓ ગામ એકમાં ફરતાતા,
પૂચ્છા કરતાં એમ જણાયું ચહાની દુકાન જોતાતા.
અરે ભાઈ શું કાર્ય આદર્યું વ્યર્થ પઈસા કાં નાંખો,
ગોશાળામાં દુધ મળે છે તે પીને ભુખડી ભાંગો.
દુધથકી વાયૂ પકડે છે પચે નહીં એ તો મુજને,
ચાહ તણી તો ખુબી ન્યારી છે ખબર નથી કે શું તુજને.
ઉંઘ ઉડાવે આળસ કાઢે કામ કરાવે ચુપકીથી,
મૂરખ જન શું સમજે એમાં વ્યર્થ બીએ છે બિલ્લીથી.
પ્રાચિનના લોકો સરવે ઘણું કઠણ કામ હાથે કરતા,
મુસાફરી ચાલી કરવામાં કદી નહીં પાછળ પડતા.
આધુનિક અબળા, સબળા, નબળા થઈને ઈહ છે વિચરે,
સત્ય શોધતા વિચારવંતોના તનુ રોમાંચ ખડા કરે.
માઇલ બેની મુસાફરી પણ પગે ચાલીને થાય નહીં,
પાંચ શેરનો બોજો લઇ જતા કમ્મર વાંકી થઇ રહી.
વધુ કહુ શું ભાઇ આપણા કાળજડા કોરી ખાધા,
શક્તિ આપણી બધી હરીને રક્ત તણા પાણી કીધા.
નથી ગયું કાંઈ વહી હજી ચેતીને ચાલો સહુ ભાઈ,
ચીંચણ વાસી નંદલાલના વચનો પર કરી ખ્યાલ કંઈ.

તમાકુનો તમાસો !

"ગઝલ"

તમાકુ આપ મેં દીઠો, તમાસો તાહ્યરો ભારી;
નચાવે લોકને તું તો, ફસાવીને કીધી ખ્વારી.
અમલ તારો દિસે છે, સર્વ કોઇ રાય રંકોમાં;
નમંતા લોક હું દેખું, સુણુંતા આપ ડંકો જ્યાં.
ગરીબો કે તવંગરમાં, નથી દીઠો હજી કોઇ;
મુકીને માન પોતાનું, નથી મોહ્યો તને જોઇ.
મજુરો બાપડા બેહાલ, થાતા કામથી જ્યારે;
બહાનું કાઢી બીડીનું, લીએ વિશ્રાંતી એ ત્યારે.
ખરે રે! એ દુવા દેતા, પ્રથમ તારા વિધાતાને;
તણાતાં જ્યાં બુરે હાલે, દિયે એ દોષ પોતાને.
કમાતા કે ભણુંતા છોકરા, જોશો તમે દ્રષ્ટે;
બિડીના દુષ્ટ દુર્વ્યસને, દમીયલ શ્યામ અધરોષ્ઠે.
ગૃહસ્થી લોકની શી વાત, કહેવી આપની આગે;
દશા દેખી બુરી થાતી, હા....ય અંતર અતી લાગે.
સબ્હારે ઉઠતાં પહેલાં, તમાકુ દંત ધોવાને;
પછીથી પાનની પટ્ટી, અધરને રક્ત કરવાને.

નહિ માને છતાં દિલ તો, ભરૂચી ભેળવી ચૂને;
તડાકી લેઇ ચપટીમાં, મુકી અધરે પછી ચૂવે.
ભરીને થૂંકથી મોહું, વલોવે તે પછી મ્હોમાં;
કરંતા વાત મિત્રો સાથ, વસ્ત્રોને બગાડે એ.
નહિં થાયે હુજી કંઇ હસ્ત, શેઠ ઉઠે તુમાખીમાં;
લઇ ડબ્બી બીડીની હાથમાં, ખોલે ધુમાખીમાં.
ધરી હોંસે હુવે મુખમાં, બિડી વિચબંધની કાઢી;
ધરે છે આગને મુખ પર, જીવંતા જ્યોત પ્રગટાવી.
કહે ગોટા જઇ ગગને, સમાપ્તિ યજ્ઞની કીધી;
હુવે આનંદમાં શેઠે, ઉઠી જળલોટી કર લીધી.
આવતા શેઠ શું કહે છે; બલીહારી પ્રભુ તારી;
અલૌકિક ચીજ તેં કીધી, હૃદયને શાંતી દેનારી.
અલ્યા ઓ જો જરા તપખીરની, ડબ્બી પડી છે કયાં?
કરે એ હાલ આ સળખમ, જરા શાંતિ થવા દેના.
જઈ છોરો લઇ આવ્યો, ગુલાબી તપખિરી ડબ્બી;
લિઓ બાપુ! લઇ આવ્યો તમારી નટ નટી બુટ્ટી.
ભલું થાજો ભલા છોરા, સદા તારૂં ભલું થાજો;
રહી તત્પર સદા સત્કાર્યમાં, શાંતિ સદા પા'જો.
ઉઘડતા ઢાંકણું ડબ્બી તણું છિંકણી હતી જેમાં;
ઉડી નાના રમંતા બાળના નિર્દોષ નેત્રોમાં.
રડે એ બાળકો એ હાલ, ચોળી આંખને હાથે;
હવામાં ઉડતા રજકણ, પ્રવેશે નાકમાં સાથે.

સડાકો બાપ પણ તાણી, ગયો બે પુત્રની વ્હારે;
અરે અથડાય પુત્રો જ્યાં, વેદના છીંકની ભારે.
કરે છીં છીં હવે દોરા, સરે લીંટો તણા લપકા;
અતી મ્હોટા અવાજે બાપ પણ, 'આં છીં' જુઓ કરતા.
બિચારા બાળ પાડે ચીશ, ઝબકીને અતી રોતા;
મળ્યા ભેગા બધા પાડોશિઓ, હેવાલને પુછતા.
રહ્યાં છાનાં રડંતા બાળકો, પણ તાવ નાનાને;
પછી ધંતર અને મંતર તણાં, ઉપચાર ત્યાં થાતા.
પુરી પચ્ચિશની ઉઠી, થયો જ્યાં છોકરો સારો;
મુકે પાણી હવે તપખીર પર, એ બાપ મતબાળો.
હજી તો બહુ રહ્યું કહેવું, કદી કંટાળશો વાંચી;
તમાકુ ચીજ જેવી ચીજ, નંહે ના કદી યાચી.

૨

ફકીરો સાધુ સંન્યાસી, મથે વ્યસનો મુકાવાને;
ધરી બે હાથમાં હોંસે, તમાકું ચિલ્મમાં તાણે.
બનાયી યહ અમીરી ચીઝકું, અલ્લાહને પ્યારે;
જીસીકો સેવનેસે ક્યા, જીગરકો શાંત કર ડારે.
નથી જેને પઈ પૈસા તણી, આ લોકમાં પરવા;
ફસાયો જો તમાકુમાં, પડે છે યાર એ મરવા.

ભિખારૂં ભીખ માંગે છે, પ્રભુ સુખ શાંતિ સહુ દેશે;
રિબાતા આ મને બીડી, અરેરે કોઇ જો પાશે.
અમીરી રાજ રજવાડો, જરી દૃષ્ટી કરી ન્યાળો;
નથી જ્યાં ન્યૂનતા પૈસા તણી, એ મંદીરો ભાળો.
તમાકું ગોળમાં ભેળી, બનાવે છે ગુડાકુને;
પછી ચિલ્મો ભરી હોકાવડે, તાણે તમાકુને.
અમલદારો અમીરો પાંચ, કે પચ્ચી મળી ભેળા;
લિયે આસ્વાદ હોકાનો, ક્રમેથી હાં! જુઓ કેવા.
અમીરી ચીજ આ દુનિયા વિષે, જે કોઇ ના પીશે;
અરેરે! વ્યર્થ એ જન્મ્યો ભૂમિપર અંતે પસ્તાશે.
જુઓને ભૂપતિઓ જે, સર્વના ન્યાયના દાતા;
પ્રજા ગૌબ્રાહ્મણોમાં જે, સદા સુખશાંતિને ચ્હાતા.
બની લંપટ અરે વ્યસનો થકી, બેહાલ એ થાતા;
રહ્યો ક્યાં ન્યાય ભૂપાલો તણો, ઓ ઇશ તું ત્રાતા.
બનાવી સર્વ કોઇ ચીજ, આ દુનિયા વિષે ઇશે;
નથી એમાં અરે એકે, વિના ઉપયોગની દીસે.
જીવોને કાજ વસ્તુઓ, જીવો ના વસ્તુઓ માટે;
ભુલો કાં ભેદ એ સૃષ્ટિનિયમનો માર્ગને વાટે.
બનાવો દાસ વ્યસનોને, બનો કાં દાસ એના હો;
ગુલામો કાં બનો એનાં, ખરી જો શાંતિને ચાહો.

૩

હજી ઠીક નથી ભાઈ, સુધારાના તમે સાથી ;
ખરે જો જો તમે નક્કી, બહુ છે મોજ આનાથી.
વકિલ બૅરિસ્ટરો કે ડૉકટરો, જોશો વિચારોમાં ;
હાથમાં બ્રીફ પ્રિસ્ક્રિપ્શન, અને ચીરોટ મોઢામાં.
ધુમાડા કાઢતાં મ્હોથી, હાથથી લેખણી ચાલે ;
કાનથી રાવ સાંભળતાં, આંખ ઝીણી કરી ભાળે.
વળી કે તો તમે જોશો, ભટકતા પૂર ફેશનમાં ;
પાટલુન કોટને સ્ટોકિંગ્સ વિલાતી બૂટ છે પગમાં.
હાથમાં સ્ટીકની સાથે, યૂરોપી હૅટ પણ માથે ;
ગળે પટ્ટો વિલાયતનો, ટાઇ સાથે કડક બાંધે.
આવડે અક્ષરે ના એક પણ, ઇંગ્લીશનો જેને ;
સીઝર સિગરેટ વિણ ચાલે નહીં ; ઘડીએક પણ તેને.
અરે ઓ હિંદિ બંધુઓ, હજી નયનો જરી ખોલો ;
બની શું લીન વ્યસનોમાં, મુખે સ્વાતંત્ર્ય જય બોલો.
ગુમાવ્યા જ્ઞાનતંતુઓ, સુકાયા હૃદયઝરણાંઓ ;
શરિરકૌવત ગયું ચાલી, છતાં મદમસ્ત કાં ડોલો ?
ગયું ને જાય છે જાશે તણાતું દ્રવ્ય પરદેશે ;
તમારા દેશની દાઝે જરા ઊંચું કરી ભાળો.

અંશ હો દેશ ભક્તિનો, શુષ્ક તમ હૃદયમંદીરે ;
કહ્યું નંદલાલનું માની , લૂંટાતી લક્ષ્મિ છોડાવો .

શ્રી-સ્વરાજ્ય-ગરબો

યાને

ખાદી મહાત્મ્ય.

(રાગ—એની નીજ નીજ નીતિધર્મ)

સજની આવો તો કરીયે કંઇ વાત સ્વરાજની રે
જેના ઉપર આપણા દેશ તણો આધાર
સખિયર ખાદીથી તમ દેશ તણો ઉદ્ધાર છે રે—ટેક

સાખી

ખાદીથી ઉદ્ધાર છે, ખાદી અવ આધાર ;
[illegible]

ચાલ—માટે શોભા સઘળી ખાદીમાં માની લઈ રે
ધારો શુભ દિને શુભ કાજે ખાદી અંગ......સહિયર

સાખી

શોક મહોદધિમાં ડુબે, સઘળું ભારત આજ;
તરવા મારગ છે નહીં, જો નહીં મળે સ્વરાજ.

ચાલ—હાજે દેશ તણી છોડી દઈ એશઆરામને રે
મારી ગાલ તમાચો લાલ ન રાખો રંગ......સહિયર

સાખી

સમય સત્ય સમજી લઈ, ધરજો ખાદી વસ્ત્ર
અસહકાર વૃત્તિતણું, અડગ શાંતિમય શસ્ત્ર

ચાલ—ધારી ધૈર્ય હૃદયમાં રાખો અવિચલ નામને રે
દેખી ટેક તમારો થાયજ ફુટ્ટો દંગ........ સહિયર

સાખી

નામ તમારૂં રાખશે, ખાદી અનંત કાળ;
આબાદી દેશે ખરી, ભારત અવ કંગાળ.

ચાલ—ચાલો સત્ય માર્ગથી રાખી આગળ નેમને રે
જેથી નેતા પણ નવ થાય પ્રતિજ્ઞા—ભંગ........સહિયર

સાખી

ચરખો ચાલે હર ઘરે, સુતર કાંતે હાથ;
સાળ ચલાવે હોંસથી, સ્વરાજ છે સંગાથ.

ચાલ—માટે તનમન ધનથી સેવા કરવા સંચરો રે
વધશે કાંતી અનુપમ રહેશે ઉજ્વળ અંગ..... સહિયર

સાખી

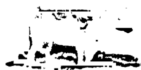
સ્વતંત્રતાથી દેશમાં બની શકે જે કંઇ;
માત્ર ધરો આધાર તો કદી ફસાશો નહીં.

ચાલ—છોડો દુર્વ્યસનો ને ખોટી આધિનતા બધીરે
ફાવે કોણ કહો નહીં, હોય જ સાચો સંગ....સહિયર

સાખી

સ્વદેશ હિતને કારણે, છોડો અવનવ રંગ;
જપ તપ વ્રત આદિ કરો, સાદા રાખી ઢંગ.

ચાલ—સેવક નંદલાલ ના વચનો ઉરમાં ધારશો રે
તો તો લાજ રહે મહાકાળી રાખે રંગ........સહિયર

સંવત ૧૯૭૪ના સાલની ભયંકર દીવાળી.

મુંબઇ.

આવી આવી દીવાળી આવી આવી, ચાલો ચાલો
જોવાને જઇએ બહાર (૨)
ચાલો જોવાને જઇએ બહાર, ભલા ચાલો જોવાને
જઈએ બહાર—આવી
આ તે દીવાળી કે હોળી કહો શું ! (૨)
ઘેલાં થયા મ્હેરબાન—ભલા ચાલો
કેમ ભલાં ?
મોટર ગાડી ભોં ભોં કરતી ફરે છે, સાઈકલો
સરરર સાદ કરેછે,
વિકટોરિયા ઘંટ નાદ કરે છે, શોભા દીસે
એ સુમાર—ભલા ચાલો
ના, ના, ભૂલ થાય છે.
ત્યારે ?
ભોંકણુ ગાડી ભારે ભીતી બતાવે, સાઇકલો
સરસર સાદ સુણાવે,

વિકટોરિયા હોળી હાથ જણાવે ,ભાગો હવે મારા
બાપ—ભલા ચાલો.

હંહંહં ! (હસી કાઢે છે)

લોકો ભપકાથી ભરપૂર દીસે છે, રોશની સર્વત્ર
વાસ વસે છે,

ગાન તાનની ધૂન જ્યાં ત્યાં મચે છે, ઇંદ્રપુરી
સાક્ષાત (જાણે)—ભલા ચાલો

હુંમ ! (નિશ્વાસ નાંખી)

ભપકો નથી ભાઇ ભૂલ કરો છો , ખાલી હુઠવાદ
શાને કરો છો ,

અંતે જ્યોતિ જેમ ભભક દીસે એ , આવ્યો પૂરો
પ્રલય કાળ (જાણે)—ભલા ચાલો

હજી સાંભળો.

મોટરમાં બેસે તે ઑટલ ધરે છે, વૈદ્ય ડૉકટરોની
શોધ કરે છે;

અંતે ઔષધી રંગ અંગ ભરે છે, પ્રીતે પવાલા
પિવાય—ભલા ચાલો

વળી,

[illegible] રંગ અંગ મસો [illegible] , રસિયાઓ
પ્રીતીથી નયનો મિલાવે;

આ તો વસ્ત્રાંગ સહુ અંતર પલાળે, વહાલા
પાડે અશ્રુધાર—ભલા ચાલો

હોળી સમે જે વાજીંત્રો બજાવે, મૃત્યુ પછાડી
હાલ આભ ગજાવે;

ઘુઘરા, મગજ, સેવ સઠે હવાં તો, દીવાળીમાં
હલાડા ખવાય—ભલા ચાલો

કાષ્ઠ પેરે જનદેહો બળે છે, જાણે હોળીકા
જન યાગ કરે છે;

પૃથ્વિ પરે કાળો કેર કરે છે, હાય! આતે શું
કહેવાય—ભલા ચાલો.

ખોપરીઓ ફટફટ ફટાકા ફુટે છે, જોતાં આંખો
સાથે છાતી ફાટે છે;

અગ્નિપ્રચંડમૂખ અસૂરો હસે છે, સ્હાય કરો
નંદલાલ—ભલા ચાલો.

આ લખાણને સમયે તેમાં જણાવ્યા મુજબ ઇન્ફ્લુ-એંઝા નો ભયંકર રોગ મુંબઇ તેમજ હિંદુસ્થાનના ઘણાં ગામડાઓ તથા શહેરોમાં પ્રચલીત હતો. અને તે સમયાનુસાર મુંબઇમાંજ આ લખાણ થયું છે.

કાળી દેવી
યાને
ચહા નિષેધ

કવાલી.

મૂર્ખ તું જઈશ મા બ્હેકી, નવીન વસ્તુ નિહાળીને ;
થશે દુઃખ પ્રાપ્ત એમાંથી, અંધ તું જો વિચારીને
—મૂર્ખ.

અગર ચોક્કસ સમજ મનમાં, ઉપજશે વ્યાધિઓ તનમાં ;
સખત આજ્ઞા બધી તારી, શકે ના તે ઉઠાવીને
—મૂર્ખ.

કરૂં બેહાલ હું તેના, પડે જે પાશમાં મારા ;
કાળીમા નામ છે મારૂં, ખબર છે કે નહીં તુજને
—મૂર્ખ.

અગર વસ્તુ બધીઓમાં, નામ પંકાય છે મારૂં ;
રૂવે છે તું વખત આવે, હિંમત સૌ જાય હારીને
—મૂર્ખ.

અમલમાં તું બને ઘેલો, સમય સાધી કરે ખોબો ;
ચમનબાજી ઉડાવે શું, મૂર્ખ મન જો વિચારીને
—મૂર્ખ.

કદી કો દર્દિ કે બેદર્દ પડે જો ફાંસમાં મારા
દઉં શાંતી સદાની હું, છુરી વિષની ઉતારીને
—મૂર્ખ.

પેટમાં પેશીને ખાવું, કદી કોને મનાવું ના
બજાવું બાપની સેવા મની કલદાર અપાવીને
—મૂર્ખ.

કહે કો રંડી, દેવી ચા, નિશાની યા જડીબુટ્ટી
જાદુગર ચોર જીવનનો, છતાં પરવા નહીં મુજને
—મૂર્ખ.

અરે મિજલસ હશે જો કયાં, અગર તો સાલગીરી જ્યાં
પ્રથમ પૂજે મને લોકો, મુકી દે તું લવારીને
—મૂર્ખ.

અરે હોટલ તણો ટોટલ નથી કોઇએ હજી કીધો;
કરે શું માહરો મૂર્ખો, જરા મન જો વિચારીને
—મૂર્ખ.

સ્નેહ મેં કેંકથી બાંધ્યો, સાસરા કેંક મેં કીધા
પવાલા પ્રેમના પાઇ, દીધા કેં ને ઉધારીને
—મૂખ

મુસાફર થા જરા તું યાર, બતાવું કેંક મમ ભર્તાર
ન લાવે દોષ પણ તલભાર, મનાવે સર્વ યારીને
—મૂર્ખ

નજર કર સ્ટેશનો પર તો, બતાવું સર્વને ત્યાં હું
અધરથી ચૂમીઓ લેતા, રીસાએ કેંક પ્યારીને
—મૂર્ખ

ન જાણે ભેદ જાતીનો, ન માણે ધર્મ નીતીનો
વિના આ સાર પ્રીતીનો, સર્વ દેતા વિસારીને
—મૂર્ખ

નહીં કો' ઉંચ કે નીચા, અમો દિલમાં કદી ધરતા
સર્વ સમદૃષ્ટિથી જોતાં, અમો તો દૂધ વારીને
—મૂર્ખ

કહ્યું નંદલાલનું માની, મૂર્ખ તું છોડ નાદાની
વ્યસન છે ચીજ મહા બુરી, તજીદે કાળી દેવીને
—મૂર્ખ

બાલા–કરૂણા–સ્તુતિ

(કન્યા વિક્રય)

નથી કોઇ મારૂં રે, નથી....કોઈ મારૂં રે
આ........જગમાં

તું છો એ.... ક આધા....ર વિભુવર....તું છો એક આધાર.
—નથી કોઈ મારૂં રે.

માતા પિતા........ અરિ,
ભ્રાત મતિયે........ફરી

કરજે તું....અમ વા....ર વિભુવર....તું છો એક આધાર.
—નથી કોઈ મારૂં રે.

ધન લોભી........વડીલો સહુ મારા,
કન્યાનો........વિક્રય કરનારા;

ત્રાતા તું........આ વા....ર વિભુવર....તું છો એક આધાર
—નથી કોઇ મારૂં રે.

દંત ગલિત નિસ્તેજ નયનનો,
વીર્ય હીન કમ્પલિત અંગનો;

વૃદ્ધ હિસે....ભરથા....ર વિભુવર....તું છો એક આધાર.
—નથી કોઇ મારૂં રે

બાલક હું પિતુ આજ્ઞા તોલી,
શકે નહીં અક્ષર પણ બોલી;

નજર કર સ્ટેશનો પર તો, બતાવું સર્વને ત્યાં હું
અધરથી ચૂમીઓ લેતા, રીસાયે કૈંક પ્યારીને
—મૂખ

ન જાણે ભેદ જાતીનો, ન માણે ધર્મ નીતીનો
વિના આ સાર પ્રીતીનો, સર્વ દેતા વિસારીને
—મૂર્ખ

નહીં કો' ઉંચ કે નીચા, અમો દિલમાં કદી ધરતા
સર્વ સમદૃષ્ટિથી જોતાં, અમો તો દૂધ વારીને
—મૂર્ખ

કહ્યું નંદલાલનું માની, મૂર્ખ તું છોડ નાદાની
વ્યસન છે ચીજ મહા બુરી, તજી દે કાળી દેવીને
—મૂર્ખ

બાલા–કરૂણા–સ્તુતિ

(કન્યા વિક્રય)

નથી કોઇ મારૂં રે, નથી....કોઈ મારૂં રે
આ........જગમાં

તું છો એ.... ક આધા....ર વિભુવર....તું છો એક આધાર.
—નથી કોઈ મારૂં રે.

માતા પિતા........ અરિ,
ભ્રાત મતિયે........ફરી

ફરજે તું....અમ વા....ર વિભુવર....તું છો એક આધાર.
—નથી કોઈ મારૂં રે.

ધન લોભી........વડીલો સહુ મારા,
કન્યાનો........વિક્રય કરનારા;

ત્રાતા તું........આ વા....ર વિભુવર....તું છો એક આધાર
—નથી કોઇ મારૂં રે.

દંત ગલિત નિસ્તેજ નયનનો,
વીર્ય હીન કર્યલિત અંગનો;

વૃદ્ધ હિસે....ભરથા....ર વિભુવર....તું છો એક આધાર.
—નથી કોઇ મારૂં રે

બાલક હું પિતુ આજ્ઞા તોલી,
શકે નહીં અક્ષર પણ બોલી;

આશ્રય તું....કિરતા....ર વિભુવર....તું છો એક આધાર
—નથી કોઇ મારૂં રે.

સ્વામી મહત્તા

(ગરબો)

(રાગ—ગાડી આવી ગુજરાત અગન કેરી)

શાણી સુણો સાચી વાણુ પતી વીણુ પ્રાણુ નકામા.
મમ સહીયર ચતુરસુજાણુ પતી વીણુ પ્રાણુ નકામા.

સાખી.

શાણી શાણી શું કહું, શાણા હૃદયે બોલ;
પતી હશે શીર જેહને, તેનું કરી શકે કોણુ તોલ.–પતી વીણુ
પ્રાણુ નકામા–શાણી.

સાખી.

પતી વિનાની પૂતળી, અપશુકની લેખાય;
હશે પતિવ્રત પાળતી, તોયે કૈંક કલંક મુકાય–પતી વીણુ-
પ્રાણુ નકામા—શાણી.

સાખી.

અનસૂયા સમ સુંદરી, નર્મદા સમ નાર.
પતી-ભકિતના પુન્યથી, તેઓ પામ્યા છે ભવપાર-
પતી વીણુ પ્રાણુ નકામા—શાણી.

સાખી.

સાચું કહું સુણુ બેનડી, સાંભળ મારી વાણુ
નાવ સલામત તેહુની, જેનો સ્વામી સુકાની મહાન-
પતી વીણુ પ્રાણુ નકામા—શાણી.

સાખી.

માટે મુજ સાહેલડી, રાખી અંતર એક
પતી ભજે શુદ્ધ ભાવથી, ધન્ય નંદ તેઓનો ટેક-
પતી વીણુ પ્રાણુ નકામા—શાણી.

શ્રી કૃષ્ણ મહિમા.

(રાગ -આપો સતીના ગુણો પ્રભુ અમનેરે)

જદુપતિ શ્યામ, ભજો ન્હેની ભાવેરે
જેને તોલે બીજો નહીં આવે— જદુ

જેણે જન્મ દેવકી પેટ ધરિયોરે
નંદરાય ઘરે જે ઉછરિયો રે
કુળ રાક્ષસનો કેર કરિયો — જદુ

જેને દહિં માખણ બહુ ભાવેરે
માત જસુમતિ લાડ લડાવે રે
વ્રજ ગોપીઓ રાસ જમાવે — જદુ

જેની મુરલી વૃંદાવન વાગેરે
સુણી સાદ ગોપી સહુ જાગેરે,
બની ઘેલી સકળ ત્યાંહે ભાગે. — જદુ

જેણે ગોવર્ધન ગિરિ ધરિયો રે
જેથી ઈંદ્રનો ગર્વ ઉતરિયો રે
ઉભો એકીટશે મદ ભરિયો — જદુ

જેણે કેશી અસૂર વીદાર્યો રે,
દૈત ચામુંડને પણ માર્યો રે,
વ્રજલોક અખીલ ઉગાર્યો — જદુ

જેણે માશી પૂતના મારી રે
પયપાન કરી ત્રીપૂરારી રે
દીધા દરશન દૈવત ભારી — જદુ

કાળીનાગ નાથ્યો એક પળમાંરે
હણ્યો હાથી ઐરાવત દળમાંરે
મા ર્યો ચાણુર મલ્લમંડળમાં — જદુ

કીધી કુબ્જાને કામણગારીરે
લેઈ ચંદન દેવ મુરારી રે
પાપી કંસને નાંખ્યો મારી — જદુ

પછી શ્યામ કારાગૃહમાં આવ્યારે
વસુદેવના બંધ છોડાવ્યા રે
માતુ દેવકીને મંન ભાવ્યા — જદુ

વ્હાલે રાજ્ય સ્થાપ્યું દ્વારામતિનું રે
કીધું રક્ષણ દ્રૌપદિ–પતિનું રે
દલ ખંડી કુરૂપતિ કુમતિનું — જદુ.

જેની કીરતી સકલ જગ જામી રે
એવા અખિલ વિશ્વના સ્વામી રે
કરે પ્રાર્થના નંદ પ્રણામી — જદુ.

સ્વામી-ભક્તિનું મહાત્મ્ય
યાને
સત્ય સ્ત્રિ–ધર્મ પ્રકાશ

(રાગ—પુનમ ચાંદની)

સખિઓ સત્ય ધર્મનો ટેક કદી મુકવો નહીં રે;
બીજું સઘળું જાણો જુઠું આ જગ માંય
સહિયર સ્વામિ-ભક્તિથી અધિક કશું ગણુશો નહીં રે ટેક

સાખી

શિયળવતીએ ઉઠવું ઉદય થતાંની વાર;
સ્વામીનું દરશન કરી શુદ્ધ કરો ઘરબાર.
ચાલ હોંસે સ્નાન કરી સામગ્રી સરવે કર ધરી રે
પતીના શુદ્ધ હૃદયથી પ્રીતે પડજો પાય.—સહી૦

સાખી

મરીયાદા મુકો નહી કલેશ કરો સૌ દુર
એ રીતે જે વરતશે તે સતિ શાણી શૂર.
ચાલ સાસુ નંણદ જેઠાણી દેરાણીના સાથમાં રે;
સંપી રહી સર્વદા સફળ કરો સહુ કાજ—સહી૦

સાખી

સ્વામી રોશાવેશમાં કહે કદિ કટુ વચન;
ઉંચે સ્વરે ન બોલવું મર્કટ કરી વદન.

ચાલ મનહર મધુર વચનથી શાંત કરો સંતાપને રે;
જેથી ક્રોધિત મુખ મુદ્રા પળમાં પલટાય—સહી૦

સાખી

સીતા તારા દ્રૌપદી સાવિત્રી સુકુમાર;
પતિ-સેવાના પ્રભાવથી પામ્યા છે ભવપાર.

ચાલ એવી અનેક રમણિઓએ કુળ ઉભય ઉજાળિયા રે;
જેથી વિશ્વ સકળમાં કીર્તી એની ગવાય—સહી૦

સાખી

પતિ વસે પરદેશ જો દુર કરો શણગાર;
અલંકાર પણ અવનવા પરહરવા સહુ સાર.

ચાલ ટિલડી ટેક તણી ને કાજળ મરિયાદા તણી રે;
નાકે અનુપમ ઓપે વાળી વિનયની જાણ—સહી૦

સાખી

સાડી શીયળવ્રત તણી ચતુરાઇ ચણિયો સાર;
લજ્જાની રૂડી કંચુકી એ સતિના શણગાર.

ચાલ ચુડી દાનતણી ઝાંઝર કુલિનતાના ધરો રે;
હૈયે હાર ધરો પતિસ્મરણ તણો સુખકાર—સહી૦

સાખી

એકાંતે નવ બેસવું પરપુરૂષોની સાથ;
વાત વિગત કરવી નહીં હસી તાળી દઈ હાથ.

ચાલ
દીસે ભીડ ઘણી ત્યાં દરશન દેવ જવું નહીં રે;
પ્રીસે પતી ભજે તો પ્રભુ પ્રસન્નજ થાય—સહી૦

સાખી

કથન સર્વ છે ધર્મનું, સાંભળજો વિસ્તાર;
પ્રીતે ગાયે પ્રેમદા તો સુધરે સંસાર.

ચાલ
માટે કૃપા કરીને ગાવો બ્હેનો પ્રીતથીરે;
કે'છે સત્યવચન શુભ વિઠ્ઠલસુત નંદલાલ—સહિ૦

ધ્રુવાખ્યાન.

ગરબો.

દૈવની ગતિ છે ન્યારી રે—પ્રાણી તું જોને (૨)
પ્રથમ વંદુ ગજાનન, આરાધુ મધુસૂદન;
ગુરૂ સેવા ચાહુ મન રે—પ્રાણી તું જોને.
ભુલચૂક માફ કરજો, દાસ જાણી દયા ધરજો;
ભક્તની સહાય કરજો રે—પ્રાણી તું જોને.
મહીષ્મતિનો ભૂપ કહેવાય, નામે ઉત્તાનપાદ રાય;
રાણીઓ બે તેને હોયે રે—પ્રાણી તું જોને.
સુનીતિનો ધ્રુવ બાળ, સુરૂચીનો ઉત્તમ પાળ;
સાક્ષિ દેવ દીન દયાળ રે—પ્રાણી તું જોને.
એક દિન કીધું મંન, કચેરી ભરી રાજંન;
દક્ષિણ અંગે ઉત્તમ રે—પ્રાણી તું જોને.
ધ્રુવજી તૈયાર થાય, કચેરી જોવાને જાય;
રાયનો હર્ષ ન માય રે—પ્રાણી તું જોને.
ધ્રુવજી મંન વિચારે, વામાંગે બેસવું મારે;
સુરૂચિ કહે શું ત્યારે રે—પ્રાણી તું જોને.
ઉતર મૂઢ તું હેઠો, હીણભાગી ત્યાં ક્યાં પેઠો;
જાય શું જ્યાં રાય બેઠો રે—પ્રાણી તું જોને.

હશે માના કુડાં કર્મ, પૂર્વે પાળ્યો ન હોય ધર્મ;
સમજે નહીં તું મર્મ રે—પ્રાણી તું જોને.
સુખ જો ઇચ્છે સુકર, વન જઈ તપ કર;
જન્મ પેટ મારે ઘર રે—પ્રાણી તું જોને.
દેવીના સુણી વચન, બાળ તરછોડ્યો રાજન;
દીધું ન માન સભાજન રે—પ્રાણી તું જોને.
ધ્રુવજી રોષે ભરાય, સભામાંથી ચાલ્યા જાય;
સુનીતિ મંદીર માંય રે—પ્રાણી તું જોને.
રોતો બાળ આવ્યો જ્યાંય, માને કહે છે વાત ત્યાંય;
અપમાન કીધું અપર માયે રે—પ્રાણી તું જોને.
ધાર્યું છે જાવાનું વન, છોડીને રાજ્યભૂવન;
ભજવા મધુસૂદન રે—પ્રાણી તું જોને.
માતુ કહે છે કરગરી, જા નહીં મને વિસારી;
મરી જઇશ ઝુરી ઝુરી રે—પ્રાણી તું જોને.
બાલ કહે માતુ મારી, આવીશ ભજીને હરી;
જાઉં ભવસાગર તરી રે—પ્રાણી તું જોને.
કંસારના ભોજન કીધાં, માતાએ વારણા લીધાં;
અખંડ આશીશ દીધા રે—પ્રાણી તું જોને.
શુભ શુકનો ત્યાં થાય, ધ્રૂવજી જ્યાં ચાલ્યા જાય;
મળ્યા નારદ મુનિ રાય રે—પ્રાણી તું જોને.
વાતથી વાકેફ થઇ, ધ્રુવજીને આશીશ દઇ;
ધામ વનમાં ગયા લઇ રે—પ્રાણી તું જોને.

અભયનો મંત્ર આપ્યો, આસન ઉપર સ્થાપ્યો;
આનંદ ઉરમાં વ્યાપ્યો રે—પ્રાણી તું જોને.
ધ્રૂવજી ત્યાં તપ કરે, શ્રી હરીનું ધ્યાન ધરે;
નારદ ત્યાંથી વિચરે રે—પ્રાણી તું જોને.
મુની ત્યાંથી ચાલ્યા જાય, મહીષ્મતિ નગ્ર માંય;
રાજા પ્રીતે પૂજે પાય રે—પ્રાણી તું જોને.
મુનીજી આસન લે છે, રાયને કુશળ પુછે છે;
ત્યારે શું નૃપ કહે છે રે—પ્રાણી તું જોને.
સુખ છે મારે તે શાનું, નથી એ કોઈથી છાનું;
ધ્રુવ વીણ સર્વ સૂનું રે—પ્રાણી તું જોને.
નારદ ધીરજ દે છે, ધ્રુવના કુશળ કે' છે;
આનંદ મન લહે છે રે—પ્રાણી તું જોને.
આવશે ભજીને હરી, દરશ દેશે મુરારી;
ખટ માસ પુરા કરી રે—પ્રાણી તું જોને.
દિન ઉપર દિન જાય, છએ માસ પુરા થાય;
સૃષ્ટિમાં શાંતિ છવાય રે—પ્રાણી તું જોને.
શંખ પદ્મ ગદાધારી, ચક્રપાણી શ્રી મુરારી;
પ્રગટ્યા મુકુંદ હરી રે—પ્રાણી તું જોને.
ધ્રુવને દર્શન દે છે, વર માંગવા કહે છે;
બાલ પ્રભુને નમે છે રે—પ્રાણી તું જોને.
સંસારીનું સુખ કાચું, કાંઇ ન દીઠું મેં સાચું;
દૂર રહેવાનું હું યાચું રે—પ્રાણી તું જોને.

લોકો તને બાલ જાણી, મરી ગયો હશે માની;
કહે છે સારંગપાણી રે—પ્રાણી તું જોને.
મહીપ્મતિનું રાજ્ય કરી, માતાનું દુઃખ નિવારી;
આવજે વૈકુંઠપુરી રે—પ્રાણી તું જોને.
પ્રભુ અંતર્ધ્યાન થાય ધ્રુવજી સ્વદેશ જાય;
સૃષ્ટિમાં હર્ષ ફેલાય રે—પ્રાણી તું જોને.
પુષ્પથી માર્ગ છવાય, ધ્રુવજી જ્યાં ચાલ્યા જાય;
શયનો હર્ષ ન માય રે—પ્રાણી તું જોને.
ધ્રુ'જીને અભિષેક થાય, નારદ ત્યાં વીણા વાય;
સુનીતિ મંન ફુલાય રે—પ્રાણી તું જોને.
સમય વ્યતિત થાય, ધ્રુવજી વૈકુંઠ જાય;
ગરબો દાસ નંદ ગાય રે—પ્રાણી તું જોને.

શ્રી સીતાજીનું હરણ.

(રાગ. અનુક્રમે કવાલી અને એકત્રીસો મિશ્ર.)

અમારો રામજી પ્યારો, અમારો રામજી પ્યારો.
રઘુકુળનો મહા તારો, અમારો રામજી પ્યારો.
માગ્યું વરદાન કૈકેયે, રાય દશરથ કને જઇને;
ભરતને રાજ્યગાદી ને, રામ વનવાસનો વારો
—અમારો.

વળણ. વચન પાળવા તાતતણું, રામજીએ જઇ વનપંથ ધર્યો,
સીતા લક્ષ્મણ સાથ લઈને, પંચવટીમાં વાસ કર્યો;
કંચન–મૃગની ઇચ્છા થઈ, સીતાજીને એવેજ સમે,
તે હણવાને ગયા રામજી ધનુષ લઇ જ્યાં હરણ ભમે.
કવાલી. ધનુષ–ટંકારથી ડરતો, ચીસ પાડે હરણ મરતો,
"ધાઓ ધાઓ અહો લક્ષ્મણ, મને માર્યો મને માર્યો"
—અમારો.

વળણ. જુઠી હાંક સુણી મારીચ દૈતની, સીતાજી લાગ્યા ગભરાવા
લક્ષ્મણજીને આજ્ઞા કીધી, ભ્રાત તણી વારે ધાવા
નિરૂપાય થઇ ગયા લક્ષ્મણજી, રામચંદ્રની પાસ હવા,
કપટી રાવણ જોગી થઇને, આવ્યો સીતાજી હરવા.

કવ્વાલી. હઠી જોગી મનાવાને, ઓળંગી આણ સીતાએ,
પલાંગી સ્કંધ પર તેને, ગયો જેમ વીજ ઝબકારો.
—અમારો.

વળણ. રૂદન સાંભળી સીતાજીનું, જટાયૂ વીર વચમાં આવ્યો.
રાવણ સાથે બાથ ભીડી, પણ તેમાં તે કંઇ ના ફાવ્યો;
રાવણ ત્યાંથી વાયૂ વેગે, આવ્યો લંકાપૂર મહીં
અશોક વનમાં સીતાજીને, મૂકયા સુંદર મહેલ મહીં.

કવ્વાલી. જાપ જપતાં રઘુવીરનાં, રહ્યા સીતાજી ત્યાં શાણાં
ઝટે લંકેશ વશ કરવાં, કહે 'છું દાસ હું તારો'
—અમારો.

વળણ. મૃગયા કરીને આવ્યા રામજી, સીતાજીને નહીં ભાળ્યા !
લક્ષ્મણજીને પૂછી જોતાં, વિચારમાં તે વમળાયા;
બેઉ બાંધવો શોધ કરંતા, આવ્યા નગર કિસ્કંધામાં,
વાળી સુગ્રીવ કપીરાય, બાંધવ જ્યાં લઢે સામસામા.

કવ્વાલી. રામ-લક્ષ્મણ તણી સહાયે, હણ્યો મહાવીર સુગ્રીવે
બન્યો રાજા હવે પોતે, નહીં જીવને જરા ઠારો
—અમારો.

વળણ. મહાવીર હનુમંત કપીશ, ગયા સીતાજીની શોધે,
મુંદ્રિકા લઇ રામજીની, આવ્યા તે અશોક વન મધે;
અશોક વનમાં ઉદાસ થઇ, સીતાજી બેઠાંતાં જ્યારે,
વૃક્ષ ઉપરથી રામ-મુદ્રિકા, આવી પડી ખોળે ત્યારે.

કવાલી. અચાનક મુદ્રિકા દેખી, રહ્યાં હર્ષાશ્રુથી પેખી
મળ્યા હનુમંતજી જ્યારે, ઉગરવાનો દીઠો આરો
—અમારો.

વળણ હિંમત આપી જનક-સુતાને ગયા કપીવર કિસ્કંધે.
કપીબલ સાથે લક્ષ્મણ રામ, લઈ આવ્યા લંકા અધે;
દશાનન નહીં કો'નું માને, તૈયાર કર્યું લશ્કર લડવા,
ઈંદ્રજીત ને કુંભકર્ણ બે, ગયા રામ સાથે વઢવા.

કવાલી. પછાડયો કુંભકર્ણ પહેલો, પછીથી ઈંદ્રજીત રોળ્યો
વિભીષણ હસ્ત જોડીને, કહે મહારાજ ઉગારો-
—અમારો.

વળણ. શરણ લીધો સીતા–સ્વામીએ, વિભીષણને શિર હસ્ત ધર્યો;
રાવણને પણ રણમાં રોળી, રાજ્યાસન અધિકારી કર્યો;
સીતાજીને સાથ લઈ, આવ્યા રામજી અયોધ્યામાં,
આનંદોત્સવ–નગર વિષે, 'વારણા લિયે કૌશલ્યા મા.

કવાલી. વરસ દશચાર વંન રહ્યાં, પછીથી રાજ્યારૂઢ થયા
વદે નંદલાલ કર જોડી, મને છે આસરો તારો.'
—અમારો.

ઈશ્વર સ્તવન.

રાગ સિંધુડો.

આપ રે આપ તું એ મતિ શ્રી હરી,
જે થકી ગુણ તારા ગવાયે—ટેક.

વિકટ સંસાર-વન વાટ છે અટપટી (૨)
વ્યાધ વસવાટ છૂટે છવાયે,
જાળ જંજાળ માયા તણી અવનવી (૨)
પાથરે ત્યાં મતિ મૂઢ થાયે—આપ રે.

એકમાંથી ખસું તો બીજે જઈ ફસું (૨)
અટપટું આ બધું ન સમજાયે,
સ્વાંગ માયા સજે અવનવા નિત નિતે (૨)
મોહ ને લોભ મિથ્યા ભમાવે—આપ રે.

જે મતીએ મહા બુદ્ધ ગૌતમ થયા (૨)
જે મતીએ મિરાં ને નૃસૈંયા,
મ્હા કબીરો તુકારામ ને દાસ થઇ (૨)
જે પથે ગુણ ગોવિંદ ગાયા—આપ રે.

દંગ કીધા કમાલે વળી જે બુધે (૨)
ગોર કુંભાર તાને તણાયા,
નામદેવે રહ્યા જે મતિ ગ્રાહિને (૨)
ધ્રુવજી ધ્રુવ પદને નિમાયા—આપ રે.

શીત કીધી કઢા ભક્ત જે તાનથી (૨)
ગાનથી સ્થંભ માંહે પુરાયા,
ધ્યાન માત્રે પૂર્યાં ચીર પાંચાળિના (૨)
માન ભંગે રહ્યા મૂર્ખ જાયા—આપ રે.
આપ હથિયાર મુજ હાથ તું એ હરે (૨)
જે જુવે શક્ર પણ વક્ર થાયે,
ચક્રધર નાથ નહીં સાથ તારા વિના (૨)
નાથ હીણો ન બુદ્ધિ જરાયે—આપ રે.
ભક્ત ભિડભંજનો તું સદા કહાવીયો (૨)
આ સમે કાં ગતિ મંદ હોયે.
એક વિશ્વાસ તુજ નામ છે નંદને (૨)
શ્વાસ નિઃશ્વાસમાં તું સમાયે—આપ રે.

ગીતી.

વિષય ત્યજી હે મનવા, અંધ થઈ શું પડે પુંઠળ વામા;
હિતની હાની થાશે, ભજ પ્રભુને ભક્તિથી અલગ થા મા.

શ્રી કૃષ્ણ સ્તુતિ.

(રાગ—નમું પદે ગિરિજાપતિને.)

સ્મરૂં સદા દેવકી સુતને (૨)
વક્ત્ર—કમલ મુરલીધર તારૂં શરણું એકજ મારે
દયાનીધે આપો મતી, શુભસન્નીતિને—સ્મરૂં.

ચક્ર ધરે નિજ હસ્ત,
ગદા પદ્મથી પ્રશસ્ત,
સાથે લક્ષ્મીજી અંકસ્થ,
દીપે શંખ સુ—હસ્ત,
નયન ચલન મુરલીધર તારૂં ત્રિભૂવનને આંદોલે.
—દયાનીધે.

ભાલ ધરે શુભ ગંધ
અતિ શોભે બાજુબંધ
વાગે વીણા મૃદંગ
ગાયે છંદ અભંગ
થનક થનક થૈ રાસ નિરખતાં, ચિત્ત ચઢે ચકડોળે
—દયાનીધે.

સહાય કરે નિજ ભક્ત,
રહે નિત્ય અનુરક્ત,

હિયે માન વિરક્ત,
મહાકાળ સશક્ત,
ચરણ કમલ નિશદિન, તુજ આગે નંદ અતી
આનંદે—દયાનિધે.

પ્રભુપ્રાર્થના.

(રાગ ધ્રુપદ.)

શ્રીવર ભૂધર જય કમળાવર (૨)
અજર અમર અવીચલ સબ સુખ કર
જય વિશ્વંભર (૨) શ્રીવર.

ગણુપતી ગણુનાયક ગુણુસાગર,
જય કરૂણાકર, વિશ્વ વિભાકર;
શરણુ ચરણુ તવ, સર્વ દિવાકર;
જય શાંતેશ્વર (૨) શ્રીવર.

બંસીધર.

પદ.

ઓ....વ્રજવર બંસીધર નટ, કર દે....દે—ઓ....વ્રજવર.

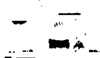
પતિત પાવન, અધમોદ્ધારણ
ભક્ત વિપદ-હર દે....દે—ઓ....વ્રજવર.

જલ અગાધ ભવ નૌકા નશ્વર દે....હ,
તિમિર ભય દે....દે—ઓ....વ્રજવર.

કામ, ક્રોધ, મદ, મોહ, મત્સર, લો....ભ
ખડક ભય દે....દે—ઓ....વ્રજવર.

સંયમ સઢ આશા વાયૂ, તવ પૂનિત નામ
સુકા........ન દે....દે—ઓ....વ્રજવર.

યાચત નંદ દયાલ પ્રભુ પદ પંકજ
શરણ તું દે....દે—ઓ....વ્રજવર.

શીવજીની સ્તુતી.

(ભૈરવીનો તાલ)

દર્શન દો ગંગાધરે, ભોળા દર્શન દો ગંગાધરે
અંગે ભભૂતી કંઠે માળા (૨) ત્રિપુન્ડ્ ભાલ કરી–ટેક
ભગવા વસ્ત્ર સુશોભિત પહેરી (૨) નંદી પેં સ્વારી
કરી–ભોળા

ભાંગપન ધંતુરો ચાવી (૨) અધર રક્ત કરી—ભોળા
જટા મંડળ શિર ઉપર સોહે (૨) વચમાં ગંગા ઠરી
—ભોળા.

ગણપતિ ઉમિયાજીની સંગે, (૨) ત્રિશૂળ હસ્ત
ગૃહી–ભોળા

વિઠ્ઠલસુત નંદલાલ ભક્તની વિનતી ઉરમાં ધરી
—ભોળા.

શ્રી કૃષ્ણ દર્શન

એ....મને મુરલીધર મળીયા (૨)
મારા સકળ મનોરથ ફળીયા—રે....મને.

કમલ નયનને અજબ ભ્રકુટી....(૨)
મુગટ મણી શીર સોહે—રે...મને

દાડમ કળી સમ દંત ધવલને... (૨)
સ્મિત માધુર્યે મન મોહ્યાં- રે...મને

વાંસલડી સુંદર કર સોહે...(૨)
મનહર નાદે ચિત્ત ચોર્યા—રે...મને
મારા ભવના દુઃખ સહુ ટળિયા—રે...મને.

ગોપી ગાન

રાગઃ (નાચની ઢબ)

મોરી મટુકી કાનુડો ફોર ગયો—(૨)
ફોર ગયો દધિ ઢોર ગયો—ટેક-મોરી.

સાખી

ગોકુલકી વૃજનારી મેં, વૃંદાવનમેં વાસ હમારો;
દધિ બેચનકું જાતિથી મે, કાન્હ બીચમેં આય પરો–મોરી.

સાખી

દાન લિયો દધિ ઢોર દિયો ઘટ શીર હમારે. ફોર ગયો;
કંચુકી કસ છોડ ગયો, મોરી બૈંયા પકડ બળજોર કિયો–
મોરી.

કાન્હ ગોપી

પદ

મોરી બૈયાં ન પકડ, ગિરધારી શ્યામ (૨)
અબ ચલન દે હમેં, નંદ ગામ........મોરી
સાસુ લઢેગી, જીઠાની લઢેગી,
નણુદી ગા....રી દે....ગી;

સંજા બીત ગઇ, બેર અતિ હુઈ,
સંગ સખી નહિં કોઈ;
અબ જાય હે તું સસરા કે ધામ....મોરી
નિકસી સુબેસે, દધિ બેચનકું,
ના હુએ....રોટી પાઈ;
બરસાનો, ગોકુલ સબ ઘૂમી,
અધ મટુકી ના બિચાઈ
અબ જાય હે તું સસરાકે ધામ....મોરી

—(૦)—

ગોરસ

પદ

કહાંસે ગોરસ લાઇ, ગવાલિની કહાંસે ગોરસ લાઇ- ટેક.
યહ રસ તો રસ દોરસ મિલકે(૨)હેત હિ રસ રૂચિરાઇ-ગવા-
લિનીરસ ખટરસ સબ મેં ચાખ્યો,(૨) યહ રસકી કયા બડાઈ
મોહન કર યુગ લો રાધા (૨) ઉત્તર દિયો નજાઇ- ગવાલિની
નંદ પ્રભુકી યહ બલીહારી(૨) દેખત દેત દીખાઈ-ગવાલિની

—(૦)—

ગોપી વિરહ

[રાગ-શાર્દુલની રાહે]

વિરહાનળ બાળે અતીવ તનને,
ચિંતા ચિરે ઉરને;
અંગ અનંગ અસ હા....ય પ્રજળે
પોષે નહી શ્રીરને.
બહારે તાપ તપાવતો વિચરતો,
આદિત્ય આનંદમાં;
પૂર્ણેંદુ કાં શીતતા વછોડી
ભેદાય છો અંગમાં.

પ્રભુ પૂજન

ગાયન

બાળાઓ–

સખી આવો ધરાવો પુષ્પમાળા આ સુંદીર શ્યામને (૨)
ગંધ સુગંધીથી પૂજન કરીને (૨) નાથ નગીના રીઝાવો
....હાં સખી આવો.

તન મન ધન સહુ અરપણ કરીને (૨) આજ પ્રભુને મનાવો
....હાં સખી આવો
મન વાંછિત ફળ માંગી લઇને (૨) સુખેથી સદન સિધાવો
....હાં સખી આવો

ભજન

હરિ ભજનાદીથી મળશે(૨)
તુજ ભવસાગર દુઃખ ટળશે રે —હરિ.

સકળ સૃષ્ટિના, સારણ કારણ,
ભકતોની ભય ભીડ નિવારણ— (૨)
અજર અમર અવિચલનું ધામ બતાવશે....રે —હરી.

નટવર નાગર, મુદિત મદાધર,
ભવદુઃખ હારણ શ્રી મુરલીધર — (૨)
અગમ નિગમ તવ માર્ગ સુગમ કરી આપશેરે—હરી.

રૂકમીણી આક્રંદ

(રાગ- ઋષીરાજના પદનો)

શામળિયા સદ્ય પધારો રે, સ્વામી હો મારા
દાસીના દુઃખ નિવારો રે, સ્વામી હો મારા—ટેક

મોહન મારે માથે, પડીયો મેરૂં શું ત્રૂટી
આ દૈવ ઉઠયું છે રૂઠી રે, સ્વામી હો મારા—શામળિયા.

કંસ પૂતના મારી, દીધા વ્રજલોક ઉગારી
જેમ રામે સીતા નારી રે, સ્વામી હો મારા—શામળિયા.

લાખેણી લાજ આ મારી, મોહન જો લૂંટાઇ જાશે
તો તમથી કયમ સહેવાશેરે સ્વામી હો મારા—શામળિયા.

વ્હાલા હું તો ભૂલી, ભરૂંસે તમારે
હાવે શું કરવું મારે રે, સ્વામી હો મારા—શામળિયા.

થાવો નહીં સ્હાયે, વિઠ્ઠલવર કુંજબિહારી
તો દેહ પડે આ મારી રે સ્વામી હો મારા—શામળીયા

ચંદનની અર્ચા લીધી, કામણ કુબ્જાને કીધી
શું સર્વ વાત એ જુઠી રે, સ્વામી હો મારા—શામળીયા

વ્હાલા હવે વારે, ચઢોને ગિરધારી
ગોવિંદ મુકુંદ મુરારીરે, સ્વામી હો મારા—શામળીયા

કૃષ્ણ વિયોગ કરૂણા વિલાપ.

રાગ- વિલાપી આલાપ.

આવો આવો મારા પ્રાણ, મારા પ્રાણ મારા પ્રાણ
આવો....આ....વોરે આવો—આવો.

મારા સુંદર ચતુરસુજા....ણ, વ્હાલા આ....વોરે આવો
—આવો.

આપ વિના એકલી હું ઘેલી, ભટકું ગૃહ મોઝાર
નાથ વિના તમ ભોજન મુજને, ભાવે નાહીં લગાર
જાણી અંતરની ઓળખા....ણ, વ્હાલા આ....વોરે આવો
—આવો.

કંથ વિના કામિનીનું જીવતર, જળવિણ મત્સ્ય સમાન
બિના વિલંબે આવી મળો નહીં, (તો) જાશે મારા જાન
સુણી અબળાની આ વા...ણ, વ્હાલા આ....વોરે આવો
—આવો.

નંદ ચતુર્દશ નમસ્કાર સ્તોત્ર

હરિ ૐ

દઇ વાચા મુંગાને, ઓળંઝાવે પર્વત પંગુથી,
કૃપા માત્ર જેની તે, માધવને હો નમસ્કાર મારા. ૧
બધિર-બધિરતા હરે, રચાવે અકલ્પ્ય કાવ્યો મૂર્ખ થકી,
કૃપા માત્ર જેની તે, માધવને હો નમસ્કાર મારા- ૨.
અંધ તિમિર કરી નષ્ટ, દાખવે સૌંદર્ય સૃષ્ટિનું સહુજે
કૃપા માત્ર જેની તે, માધવને હો નમસ્કાર મારા. ૩
દુઃખ દારીદ્રય નિવારી, ચામર છત્ર ધરાવે રંક શિરે,
કૃપા માત્ર જેની તે, માધવને હો નમસ્કાર મારા. ૪
દુષ્મન દોસ્ત બનાવે, ચોર લૂંટારા તણાં હૃદય દ્રાવે,
કૃપા માત્ર જેની તે, માધવને હો નમસ્કાર મારા.૫
વિષધારી વા હિંસ પ્રાણિનો, સ્વભાવ બદલાવે સહેજે
કૃપા માત્ર જેની તે, માધવને હો નમસ્કાર મારા ૬.
બિષ અમૃત બનાવે, સતિના શિયળ જુક્તિથી સંભાળે,
કૃપા માત્ર જેની તે, માધવને હો નમસ્કાર મારા- ૭
પ્રબળ અરિકટક ભેદી નિમિશ માત્રમાં શરણ શત્રુ લાવે
કૃપા માત્ર જેની તે, માધવને હો નમસ્કાર મારા.૮

ભવ બંધન સહુ ત્રોડે, જન્મ મરણના અસહ્ય ભય ટાળે
કૃપા માત્ર જેની તે, માધવને હો નમસ્કાર મારા-૯
સૂર્ય ચંદ્ર તારા ગણ, અગણિત દેવાધિદેવ પણ સેવે,
કૃપા માત્ર જેની તે, માધવને હો નમસ્કાર મારા-૧૦
ઈંદ્ર રૂદ્ર બ્રહ્માદિક અમર, અહોનિશ અંતરથી યાચે,
કૃપા માત્ર જેની તે, માધવને હો નમસ્કાર મારા-૧૧,
યોગેંદ્ર સિંધ્ધ મુનિગણ, મેળવવાને મથે દિવા રાત્રો,
કૃપા માત્ર જેની તે, માધવને હો નમસ્કાર મારા-૧૨.
દીવ્ય જ્ઞાન દઇને કરતી સંશુદ્ધિ દેહ—આત્માની,
કૃપા માત્રે જેની તે, માધવને હો નમસ્કાર મારા-૧૩.
જલ, ભૂ, ખગ સચરાચર, જંત, વાયુ, અગ્નિ સર્વ શુધ્ધ કૃતિ,
કૃપા માત્ર જેની તે, માધવને હો નમસ્કાર મારા-૧૪

કન્હૈયા

પદ

કબ સમરોગે કન્હાઇ, ભાઈ અબ કબ સમરોગે કન્હાઇ
—ભા....ઇ અબ

ખેલોંસે બચપન સબ હાર્યો(૨)
કામસે તૃપ્ત ભયો ન યુવામેં,
જરાહિ ડરપત દેખન લાગ્યો (૨)
અબ તો સમરલે કન્હાઇ-ભાઇ અબ.

અવસર ગત નહીં હાથ લૈગત ફીર (૨)
કાલ કરત ચતુરાઇ,
નંદલાલ કો નાથ સમરતો (૨)
હેત ન દુઃખ દિખાઈ- ભાઈ અબ

શ્રી ઘેઘારી દશા પોરવાડ ઉન્નતિ મંડળ

(રાગઃ- વનચર વીરા વધામણી)

શ્રી-ધર મુરલીધર ભજો,ભજો સીતા રામ;
ઘો ર તિમિર તમ દૂર થશે,થાશે લીલારામ ....શ્રીધર
ઘા ટ ઘડે પ્રભુ અવનવા, હરે પ્રાણી-ચિત્ત;
રિ દ્ધિ દયાળુ દીનને દિયે-દિયેમોક્ષ ખચીત-શ્રીધર;
દ ર્દ બધા દિલના હણે, દિલ રાખી દયાય;
શા મળીગો કષ્ટ કાપનો, ધાત્તો ભક્ત સહાય-શ્રીધર.
પો ષણ પ્રાણીનું કરે, દઇ બુદ્ધિ વિવેક;
ર સ ખટરસ સબરસ ભલાં, સરજાવ્યા અનેક-શ્રીધર
વા ચા દીધી પ્રભુએ ખરે, કીધો અતિ ઉપકાર;
ડ ગમગતા સંસારમાં, હરી એક આધાર - શ્રીધર
ઉ ન્નતિ અવનતિ સર્વ છે તમ કર્માનુસાર;
ન્ન મન કરે લાંછન નહી, દેખીયે કદી સાર - શ્રીધર
તિ ક્ષ્ણ કટુ વચનો તજી, લેજો વિનય સુકાન;
મં ગલ નાવ વિષે ચઢી, શોધો કિર્તિ મકાન - શ્રીધર
ડ ર કદીએ નવ રાખશો, કરતા કૂડાં કામ;
ળ ક્ષ્મિપતિનંદલાલ તો, દેખે ઠામોઠામ-શ્રીધર.

અસાર સંસાર

[રાગ:—રૂષીરાજના પદનો]

સગપણ આ સર્વે કાચું રે, મૂરખ મનવા
છે પ્રભુ નામ એક સાચું રે, મૂરખ મનવા—ટેક
અંધ થઇ આ શું, ભટકે છે મિથ્યા ભવમાં
જાણે પેઠો તું દવમાં રે, મૂરખ મનવા—સગ.
સ્નેહ સગાં જનનો, માને તું સદા સાચો
પણ દેહ ઘડો છે કાચો રે, મૂરખ મનવા — સગ
ઉડી જાશે તું તો, આ જગ માંહેથી પળમાં
જ્યમ પરપોટો હોય જળમાં રે, મૂરખ મનવા —સગ
કંઠ સુકાઇ જાશે, કહેતા મારે આ મારો
જ્યમ મૃગજળનો અણુસારો રે, મૂરખ મનવા— સગ
જોતાં જોતાંમાં, આ પ્રાણ જાશે તારો
હોય વિજળીનો ઝબકારો રે;મૂરખ મનવા—સગ
રસનાએ ભજી લે પ્રભુને, એ 'નંદ' સર્વદા કહે છે
જે વિશ્વ સકળમાં રહે છે રે મૂરખ મનવા — સગપણ આ.

દેહધારી જીવને

જ્યારે હતો જઠરમાં, નવ માસ માના;
દીનો (૧) બન્યો અતીવ, દુઃસહ યાતનામાં;
દુર્ગંધ મૂત્ર મળ નર્ક, ભરેલ જેમાં;
કીટો (૨) સમો તફડતો, સડતોય તેમાં;
કીધી અતિ કરગરી, સ્તુતિ આર્ત (૩) વાણી;
આપ્યા વળી વચન, શ્રી ભજવા મુરારી.
તે સાંભળી કીધ કૃપા, પ્રભુ ચક્ર–પાણી;
નૌ (૪) માસમાં વિપત એ, સઘળી નિહારી.

છોડયો મહા નરકથી, અવતાર આપ્યો;
ભૂમિ પરે મનુજ (૫) સુંદર,દેહ થાપ્યો.
દીધી મતિ ગહન ને, ગતિ શુદ્ધ વાચા;
સર્વેંદ્રિયો સુગમ ને, ગમ (૬) જ્ઞાન (૭) સાંચા. (૮)
રે મૂર્ખ એ સકળ વાત, મૂકી વિસારે;
સંસારના ક્ષણિક સ્વાદ, મહીં શું ફાલે ?
આપ્યા હતા વચન તે, શું દીધા વિસારી;
માયા તણાં પવનમાં, ગઇ શુધ્ધ સારી.
રે મૂઢ એ સકલ વાત, મને (૯) વિચારી;
જાયા સમે સ્તન ભર્યાં, પયથી મુરારી.
જાયે વહ્યા અમુલ વારિ સમો સમો (૧૦) રી;
જોને અલ્યા નયન પાંખ, જરી પ્રસારી.

ખોયું ભલાં, શિશુ પણું રમતો રમીને;
યૌવન ગયું પશુ સમું, ત્રિઅ-કામ (૧૧) લીને.
આવ્યે જરા (૧૨) બળ જશે, વપુનું હણાઇ;
નિસ્તેજ નેન પણ થાય, સુઝે ન કાંઇ.

દાંતો પડે મુખ ગળે, લીંટ નાક ઢાળે;
કાંઠો વળે, ચરણ દંડ વિના ન ચાલે
માથે ઉભો નયન, કાળ કરાળ ફાડે;
તાંકી રહ્યો વિધુર (૧૩) ને, જયમ રાહુ ન્યાળે.

આવી અચાનક, અસૂ (૧૪) હરશે અજાણ્યે;
મીની (૧૫) ગ્રસે મુશક વા, બગમીન (૧૬) જાણે.
છેડી જશે પલકમાં, નરદેહ પ્રાણો;
માતા પિતા ભગિની ભ્રાત, ન સાથ કો' નો.

રહેશે રડી વધુ (૧૭) વળી, તન વા તનુજા;
સંગાથના સુકૃત દુષ્કૃત, વીણ દૂજા.
દેવો થશે જરૂર જાણ, જવાબ સારો; (૧૮)
શે કાજ તે ધરણીપે, અવતાર ધાર્યો.

ભૂલી જતાં નિયત કર્મ, કૃતાંત, (૧૯) કામી!
ત્રુટી પડે શિર ઘટા,(૨૦)–ઘન (૨૧) દુઃખ જામી.
આજ્ઞા સુણી ધરમની, ફરવા ફરીથી;
ચકાર(૨૨)પંક્તિ સમ યોનિ, વિષે ક્રમેથી.

નીચા ઢળે નયન, મસ્તક હાથ લેશે;
સંભારતાં વચન, ગર્ભ વિપાક વેશે.

માટે હજી સ્મર અલ્યા, સ્મરનાથ (૨૩) ચિ-તે;
માની જરી સ્ન વિષે, કહ્યું નંદ પ્રીતે.

---

૧ દીન. ૨ ક્રીડાઓ. ૩ કરૂણાજનક. ૪ નવ ૫ મનુષ્ય ૬ સમજ—બુદ્ધિ ૭ જ્ઞાન ૮ સંચા—મશીન ૯ મનમાં ૧૦ સમય ૧૧ વિષય-વિષ-કેફ ૧૨ ઘડપણ ૧૩ ચંદ્રને ૧૪ પ્રાણુ ૧૫ બિલાડી ૧૬ આંધળું ૧૭ સ્ત્રી ૧૮ સઘળો ૧૯ યમરાજ ૨૦ જુથ્થ ૨૧ વાદળાં ૨૨ ચાકડાના આરાની પંક્તિ ૨૩ કામદેવનો દેવ—પ્રભુ.

બ્રહ્માનંદ

ધૂન

આતમ રામ તુંહી તુંહી (૨)
બ્રહ્મા તુંહી, વિષ્ણુ તુંહી,(૨) શંકર શેષ તુંહી
તુંહી—આત્મારામ.

દેવ તુંહી દાનવ તુંહી(૨)માનવ તુંહી તુંહી —
આત્મારામ.

શક્તિ તુંહી,ભક્તિ તુંહી(૨)મુક્તિ તુંહી—આત્મારામ
ભૂ તુંહી,ભૂચર તુંહી(૨)જલ જલચર હી તુંહી તુંહી
—આત્મારામ

ખં તુંહી ખેચર તુંહી(૨)નભગણુ તુંહી તુંહી
—આત્મારામ

પવન તુંહી,પ્રકાશ તુંહી(૨)અગ્નિ દેવ તુંહી તુંહી
—આત્મારામ

ઝાડ પાન,પર્વત પત્થર,(૨)જીવ જંત તુંહી તુંહી
—આત્મારામ

જલ થલ થાવર,જંગમ તુંહી,(૨)અક્ષર બ્રહ્મ તુંહી તુંહી
—આત્મારામ

મહાલય,દેવાલય-મંગલમય(૨)જંગલ પર્ણકુટીમેં તુંહી
—આત્મારામ
ફૂલમે બીજ,બીજમે ફૂલ (૨) શૂન્યમેં શબ્દ તુંહી તુંહી
— આત્મારામ
બલિકો બલ, તેજસ્વી તેજ (૨) સૌંદર્ય ઝરણુ હી
તુંહી તુંહી—આત્મારામ
સગુણ તુંહી. નિર્ગુણ તુંહી, (૨) અજરામર હી તુંહી
તુહીં—આત્મારામ
નિરંજન નિર્વિકારી તુંહી, (૨) ચલ અવિચલ હિ
તુંહી તુંહી—આત્મારામ
અગમ આકૃતિ નિરાકાર તું (૨) અબાધિત બાધિત
તોય તુંહી—આત્મારામ
કહત નંદ પુરૂષોત્તમ પૂરણુ (૨) જહાં દેખું વહાં
તુંહી તુંહી—આત્મારામ

૮૩

કોયલને

૧

હ્યાં તો અરે બધિર લોક બધા વસે છે,
કાં કોકિલે મધુર કંઠ નિનાદવે છે;
દૃષ્ટે જતાં અઘડ વ્યાધ શિકાર જાણી,
વિંધી જશે વિરમ બા, કહું જોડી પાણી.

૨

આમોદભર કુસુમ કૈંક ખિલી રહ્યાં છે,
જેની સુરભ ઉપરિ વ્યોમ વહી રહી છે;
એવી કલી વિકસતિ કદિ હાથ આવે;
હાથે વતિ મસળિ અંગ બધે લગાવે.

૩.

સૂણે નહીં સમજવા નહિં લેશ ધારે
જાણે બધું જનમથી બસ એમ માને;
સંભાળતા જુગતથી બહુ કાચ પાસા,
ખૂણે જડે રખડતા રતનો હીરા સા.

૪

જા વેગથી રસિક લોક ઘણાં વસે જ્યાં,
કલ્લોલ લોલ કરતા પ્રેમાશ્રુ ભીનાં

ટુહૂક ટુહૂક કરજે દિન રાત છો ત્યાં,
આનંદછોળ ભર દંપતિ સ્નેહ ઘેલાં.

સ્વભાવ-ધર્મ

(માત્રા ૩૫. તાળ ૭)

આમ્ર—તરૂવર પરે આમ્રફળ આવશે,
બાવળે કંટકો બાઝશે;
જાંબ જાંબુ વળી શીત છાયા દિયે,
તાલવૃક્ષે ઉભા દાઝશે. —આમ્ર

લીમ સીંચો ભલે ક્ષીરથી શતવિધિ,
કટુપણું તે કદી ત્યાગશે?
ફર્જનો છો ભણ્યાં હો ઘણું ખંતથી,
નીચવૃત્તિ નહીં વામશે —આમ્ર

કાગ ચેષ્ટા કરે ચાતુરી શતગુણી,
હંસનો અંશ શું આવશે?
મોર ઈંડાં કદી ના ચિતરવાં પડે,
સજ્જનો સજ્જનો કહાવશે. —આમ્ર

સદ્ વિચારો થકી જે પ્રજા ઉપજે,
સંત સમુદાય શોભાવશે;

દૂર્વિચારો મહીં તેજ ઉપજાવતા,
નામ કુળનુંજ લજાવશે —આમ્ર
જે ફળોની તમે આશ ધરો સદા,
તેજ તે બીજથી આવશે;
ભાવના ઉચ્ચ હોયે સદા તે નરો,
સ્વર્ગ ભૂમી પરે લાવશે —આમ્ર
ક્ષેત્ર ના શુદ્ધ ત્યાં બીજનો દોષ શો ?
રૂતુ વિના સ્વાદુ ફળ લાગશે ?
બાળ લગ્નો કજોડા તજી કેળવો
ભાવિ માતા દુઃખો ભાંગશે —આમ્ર
હિંદના હીરકણો હિંદ શોભાવશે,
હિંદ આદિત્ય જ્યાં જામશે;
દુષ્ટ સત્તાધિશો પુંઠ ત્યાં દાવશે,
દુષ્કૃતિના ફળો પામશે. —આમ્ર
ધીર ધર હિંદ અર્વિંદ જાગે લગી,
કષ્ટ તારા સહૂ કાપશે;
વાંસના સદ્વિચારો થકી ગુંથજે;
હાથ હેતે હરી આપશે. —આમ્ર

સમાપ્ત.

પ્રથમથી થયેલા ગ્રાહકોની નામાવલી.

ચિંચણ–

શા. લાલદાશ નાનાભાઈ મથુરાદાસ
" કૃષ્ણલાલ નાનાભાઈ, "
" પરમાનંદ નાનાભાઈ "
" નગીનદાશ પ્રાણજીવન
" ઠાકોરભાઇ નાનાભાઈ
" મોહનલાલ નાનાભાઈ
" પ્રાણજીવનદાશ હરીભાઈ
" હરીભાઇ લલ્લુભાઈ
" નાનાભાઈ દેવીદાશ
" નરોત્તમ કૃષ્ણલાલ
" રમણીકલાલ હરગોવનદાશ
" મોહનલાલ હરીલાલ
" ગિરધરલાલ જગજીવનદાશ
" હરગોવન શંકરલાલ
" જગજીવન સંભુલાલ
" મગનલાલ ત્રિભોવનદાશ
" પરસોતમ લાલદાશ
બામણ મહાદેવ મોનેશ્વર ભટ
દરજી પ્રાણજીવન ગાંડાભાઈ
શા. અમૃતલાલ નથુભાઇ

બામણુ લાલશંકર દેવશંકર
વૈદ ચત્રભુજ દામોદર ઠાકર
વૈદ પરસોતમ હરીશંકર
શા. લખમીદાશ હરજીવન
શા. દુલભદાશ શંકરલાલ
શા. મોહનલાલ કૃષ્ણાલાલ
શા. પરમાનંદ મોહનલાલ
,, કૃષ્ણાલાલ મનોરદાશ
,, વૃંદાવન ત્રીભોવનદાશ
,, હરકીસન જગુભાઇ
,, લલ્લુભાઇ દામોદર લાલદાશ
,, ધરમદાશ નાનાભાઇ મથુરાદાશ
,, જગજીવનદાશ નાનાભાઇ મથુરાદાશ
શા નરોતમ કૃષ્ણાલાલ
,, પરમાનંદ નરશીલાલ
,, કાશીદાશ મગનલાલ
,, માણેકલાલ ભગવાનદાશ
,, કાશીદાશ હરીભાઇ
,, ભોગીલાલ કેશવલાલ
,, પરમાનંદ મથુરાદાશ
,, લલ્લુભાઇ મથુરાદાશ (તારાપુર)
,, અંબાલાલ દેવીદાશ (,,)
,, ભગવાનદાશ નંદલાલ (,,)

માસ્તર જેરામ પાંડુ લાડે
,, દેવીદાશ સંભુલાલ
,, નારણ
શા ત્રીભોવન જમનાદાશ

મુંબઈ

શા રમણીકલાલ નરશીલાલ
,, શંભુલાલ લાલદાશ
,, નથુભાઇ ગોકળદાશ
,, ચત્રભુજ જમનાદાશ
,, હરજીવનદાશ ભગવાનદાશ
,, નાનાભાઈ તુલસીદાશ
,, નારણદાશ કેશુરદાશ
,, જગજીવન શંકરલાલ
,, હરીવલભદાશ બેચરદાશ
,, જગમોહનદાશ લાલદાશ
,, ધીરજલાલ કાળીદાશ
,, હીરાલાલ કરશનદાશ
,, વીઠલદાશ છગનલાલ
,, ભગવાનદાશ નરશીલાલ
,, ચંપકલાલ મોતીલાલ
દેશાઇ બાબુભાઈ ઇચ્છારામ સુરજરામ
શા. વરજીવનદાશ વનમાળીદાશ
,, લલ્લુભાઈ જગજીવનદાશ

,, જમનાદાશ લખમીદાશ
,, રમણીકલાલ નરશીલાલ (અગાશી)
,, લલ્લુભાઇ જીવનદાશ
,, ત્રીભોવનદાશ છગનલાલ
,, વૃંદાવનદાશ નારાયણદાશ
,, ભીખારીદાશ મોરાર
,, નરશીલાલ નાનાભાઇ
,, જગજીવન નાનાભાઇ
,, પ્રાણજીવન સંભુલાલ
,, જમનાદાશ મગનલાલ
,, મોહનલાલ ચુનીલાલ
,, પરસોતમ જગજીવન
,, ગોપાળદાશ નરશીલાલ
,, મંગળદાશ ગોવનદાશ
શા. હરીલાલ જીવનદાશ
,, દામોદર જમનાદાશ
,, ભોળાનાથ લોકનાથ
,, ઇશ્વરલાલ પુરૂષોતમ
વૈદ હરગોવન હરિદત્ત ઠાકર
શા. જગજીવન દેવીદાશ (અગાશી)
,, હરીલાલ મુળચંદ
,, જગજીવનદાશ નારણદાશ
,, મગનલાલ જીવનદાશ.

શેઠ જે. આર. પીલાણી
,, મુંગાલાલ ગોંદકા
,, શા પરસોતમ જગજીવન
મી હીરાલાલ એ. દવે
શા. છોટાલાલ ભગવાનદાશ

દહેણું

ઠક્કર પરભુદાશ ગોવનજી પોંદા
,, માધવજી ગોવનજી પોંદા
,, છોટાલાલ ગોવનજી પોંદા
,, કાળુભાઇ નરોતમ ગિરધર તન્ના
વકીલ પ્રાણજીવન મોતીલાલ દલાલે

પારડી

શા છોટાલાલ હરગોવનદાશ ખેડા
,, ગાંડાલાલ હરગોવનદાશ ખેડા
,, પ્રાણજીવન હરગોવનદાશ ખેડા
,, ચંદુલાલ હરગોવનદાશ
,, ઠાકોરદાશ પ્રાણજીવનદાશ
,, પરસોતમ હરીલાલ

શુદ્ધિ--પત્ર

પાનું.	લાઇન	અશુદ્ધ	શુદ્ધ.
૪	૧૦	અખી	અરબી
૮	૨	સર્વે	સર્વ
૩૨	૧૪	ખોભો	ખેલો
૩૪	૨	રિસાયે	રિઝાવે
૩૫	૧૮	શકે	શકું
૪૦	૮	પડજો	પૂજો
૪૬	૧૦	મુનીતિ	સુનીતિ
૪૯	૧	હપાશ્રુથી	હર્ષાશ્રુથી
૫૫	૫	ભાંગપન	ભાંગપાન
૫૮	૩	હેત	હોત
૫૮	૩	લિખરસ ખટરસ સબ મેં ચાખ્યો	રસ ખટરસ સબરસ મેં ચાખ્યો
૫૮	૪	યુગલો રાધા	યુગલોમેં રાધા
૫૯	૩	અસ હા...ય	અસહ્ય હા...ય
૫૯	૭	પૂર્ણેંદુ	પૂર્ણેંદુ
૬૬	૧૬	ળક્ષ્મ પતિ	લક્ષ્મ પતિ
૬૭	૯	મારે	મારો
૬૯	૮	વિધુરને	જવિંદુને
૬૯	૧૧	છેડી	છોડી
૭૧	૫	મુક્તિ તુંહી	મુક્તિ તુંહી–તુંહી
૭૫	૩	ધરો	ધારો.

આ અંકનો વધારો.

ગાંડીવ
સાહિત્ય મંદિર

૧૮૦–કેળાપીઠ, સુરત.

ઉદ્દેશો.

(૧) શુદ્ધ, શિષ્ટ અને રાષ્ટ્રીય સાહિત્ય લખાવવું તેમજ બહાર પાડવું. (૨) એવાં ઉત્તમ સાહિત્યનો પુસ્તકો, પત્રિકાઓ અને ચોપાનીયાં દ્વારા પ્રચાર કરવો. (૩) અન્ય સંસ્થાઓને સારાં પુસ્તકો મેળવી તથા લખાવી આપવાં. (૪) લેખકો, અનુવાદકો અને કવિઓને ઉત્તેજન આપવું. (૫) સમાજમાં પ્રસરેલાં ગંદા શૃંગારી સાહિત્યને દૂર કરવા પ્રયત્ન કરવો. અને તેને સ્થાને બોધદાયક રમૂજી તથા સ્વદેશાભિમાની સાહિત્યને ફેલાવવું. (૬) હિંદી ભાષાનો પ્રચાર કરવા પ્રયત્ન કરવો.

ગાંધી ગ્રંથમાળા—૧

ગાંધીજીનો જેલનો અનુભવ

"જેમ જેમ દહાડો વધતો ગયો, તેમ તેમ કામનો બોજો વધારે વધારે જણાયો. દરોગો બહુ તીખો હતો. 'ચલાવો ચલાવો' એવો પોકાર કરી રહ્યા હતો તેમ તેમ હિંદી ગભરાતા હતા. કેટલાકને મેં રોતા પણ જોયા. એક જણનો પગ સુજેલો જોયો. મારૂં દિલ આથી રડતું. છતાં હું સહુને કહેતો હતો કે દરોગાની દરકાર ન રાખતાં સૌએ સાચા દિલથી કામ કરવું. હું પોતે પણ થાકયો. હાથમાં ફોલ્લા સખત પડયા. તેમાંથી પાણી ચાલ્યા. વાંકુ વળવું એ મુશ્કેલ હતું, અને કોદાળાંનો ભાર મણ જેટલો જણાયો. હું તો ઈશ્વર પાસે માંગ્યા કરતો હતો કે મારી લાજ રાખે, મને અપંગ ન કરે, ને હું કામ બરાબર કરી શકું એટલું મને જોર આપે. * * દરોગો મને ઠપકારવા લાગ્યો. * * આ વખતે મિ. ઝિણાભાઈ દેસાઈને મેં મૂર્છિત થતા જોયા..........

આ વર્ણન ગાંધીજી કૃત મારો જેલનો અનુભવ નામના પુસ્તકમાંથી અત્રે આપવામાંથી આવ્યું છે. એનું જે બે ચાણકારક ચિત્ર તેમજ ગાંધીજીની બે જુદા જુદા ફોટા વાળી આવૃત્તિ બહાર પડી છે. આજેજ સાઠા નવ આનાની ટિકીટ બીડી મોકલો.

શિવદયાળની શોધ

"આ સંસારમાં સત્યથી બીજો કોઇ ધર્મ નથી. જેઓ લાલચોને વશ થઈ સત્ય ચૂકે છે તેઓ કદી સુખી હોતા નથી, દુનિયાની નજરે તેઓ અનેક પ્રકારની મોજ માણતા જણાય છે, પણ અંદરથી તો તેમનું દુઃખ તેઓજ જાણે છે. વળી દુનિયાની મોજમઝા તો ચાર દિનની ચાંદનીની જેમ નાશ પામી જાય છે. ત્યારે તેમનાં દુઃખનો પાર રહેતો નથી, લાખો માણસ અસત્ય માર્ગે ચાલીને દુઃખી થાય છે તો પણ કોઇકજ સત્ય રસ્તે ચાલવાની હોંસ કરે છે. જે સત્ય રસ્તો પકડે છે તે સુખી છે. એવા સત્યવાનના દર્શન થવા એ પણ ચઢતા નસીબની નિશાની છે."

"બાપા, મને એવા સત્યવાનના દર્શન ન થાય ?" શિવદયાળે પોતાના પિતા શાંતિદાસને પૂછ્યું.

દીકરાના સવાલથી ખુશી થઇને તેણે જવાબ આપ્યો કે–"થઇ શકે દીકરા ? ભાગ્યમાં હોય તો."

આ રીતે શરૂ થતી ટોલ્સ્ટોયની આ ચાનકદાર અને રસિલી વાર્તા (જે તમારા બાળકને વાંચ્યા વિના નહિજ ચાલે) આફ્રિકામાં ગાંધીજીના ઈંડિ. ઓપિ. નામના છાપામાં પ્રગટ થઇ હતી. છુટથી લ્હાણી કરવા લાયક છે. અઢી આના ટ. ખ. સાથે.

ઇજીપ્તનો ઉધ્ધારક

આ પુસ્તકમાં મહાત્મા ગાંધીજીએ લખેલું ઇજીપ્તના મહાન દેશભક્ત મુસ્તફા કામિલ-પાશાનું જીવનચરિત્ર આપ્યું છે, તેમજ મહાત્મા ગાંધીજીના પરમપ્રિય લેખક મહાત્મા ટોલ્સ્ટો-યની બે રસિલી વાર્તાઓ અને આફ્રિકાના સત્યાગ્રહનો ઇતિહાસ આપ્યો છે. પાકું પૂઠું ૧૦૮ પૃષ્ઠ છતાં કિમ્મત છ આના રાખેલી છે. બહારગામથી મંગાવનારે સાડા સાત આના-ની ટિકીટ બીડવી. મહાત્મા ગાંધીજીનો સત્યા-ગ્રહ સૈનિક તરીકેનો ઘણોજ જોવા લાયક તથા સંઘરી રાખવા રાખવા લાયક ફોટો પુઠાં પર છાપવામાં આવ્યો છે-

મજબુત સુંદર બાઈડીંગવાળું આ પુસ્તક દરેક લાયબ્રેરીમાં હોવુંજ જોઈએ. શું તમે આ પુસ્તક વાંચ્યા વિના રહેશો ?

ગાંધી ગ્રંથમાળા—પ

મૂરખરાજ વિગેરે

ભાગ પડ્યા અને ભાઈઓ ન લડ્યા એ સેતાનને બહુ વસમું લાગ્યું. તેણે તેના ત્રણ ગુલામોને બોલાવ્યા અને બોલ્યો; "પેલા ગામમાં મુર્ખો તે તેના બે ભાઈઓ વસે છે. દુનિયાના રિવાજ પ્રમાણે તો તેઓએ ભાગલા પાડતાં લઢવું જોઈતું હતું, તેને બદલે તેઓ સંપીને રહે છે. આનું કારણ પેલા મુર્ખાની મુર્ખાઈ શિવાય બીજું કાંઈ નથી. તેણે આપણું કામ બગાડ્યું છે. હવે તમે ત્રણ જણાઓ ત્રણ ભાઈની પાસે જાઓ અને તેઓને એકબીજા સામે એવા ચઢાવો કે તેમની વચ્ચે લોહીની નદી ચાલે ત્યાં લગી લડે. બોલો. આ કામ તમારાથી બનશે કે નહિ?"

તેઓ બોલ્યા, "હા સાહેબ કેમ નહિ બને?

સેતાને પૂછ્યું "કહો તમે કેમ શરૂઆત કરશો?"

ગુલામોએ જવાબ આપ્યો: "એ તો સહેલ છે. પ્રથમ અમે તેઓને પાયમાલ કરીશું, અને જ્યારે એકેકના ઘરમાં સુકી રોટલીનો ટુકડો સરખો પણ નહિ હોય. એટલે તેઓ ભેગા થાય એમ યુકિત કરશું. કહો પછી કેમ તેઓ અરસપરસ વેર વિના રહી શકવાના?"

ગાંધીજી કૃત "મૂરખરાજ" ની વાર્તામાંથી.

અમૂલ્ય ઉત્કૃષ્ઠ પુસ્તકો

ગાંધીજીના પત્રો (ખુલ્લા)	૦—૬—૦
" " (ખાનગી)	૦—૬—૦
ગાંધીજીનું મનોમંદિર	૦-૧૦-૦
અલિબીરાદરોનો મુકદમો	૧—૦—૦
સત્યાગ્રહ	૦—૬—૦
ગાંધીજીનું ચરિત્ર	૦—૬—૦
પાંડવગુપ્ત નિવાસ	૦—૧૦—૦
વિદ્યાર્થી આલમને	૦—૩—૦
હાય આસામ !	છપાય છે.
મોતીલાલ ઘોષ	૦—૪—૦
દેશબન્ધુ દાસ	૦—૧૨—૦
સ્વદેશ ગીતામૃત	૦—૪—૦
સીતા વનવાસ	૦—૧૦—૦
રાષ્ટ્રીય ગરબાવળિ	૦—૪—૦

ટપાલ ખરચ જુદો.

ગાંડીવ મુદ્રણાલય, સુરત
માં
ઈશ્વરલાલ વીમાવાળાએ છાપ્યું